

NIHALƏ

İşdə

MEDİTASIYA

Nihalə ilk hekayələri çap olunan kimi bənzərsizliylə diqqəti cəlb etdi, çünki hisslərini, duyğularını qələmiylə dara çəkmir, səmimi və sadə yazır. Əslində, bu sadəlik, təbiətin diliylə danışması Nihalənin orijinal yazı üslubudur, həm də Allahın yaratdıqlarına bağlılığı və ehtiramıdır.

Onun yaradıcılığı vətənpərvərliyi və milli təəssübkeşliyiylə seçilir. Doğma yurdun gözəllikləri, əsir torpaqlarımızın yanğıları hekayələrinin əsas mövzularıdır.

Hekayələrindən sevgisi və nifrətiylə, sevinci və kədəriylə bizə tanış, həm də doğma olan bənzərsiz insan taleləri keçir. Təsvirçilikdən uzaq olması, humanizmi Nihaləni oxucuya yaxınlaşdıran əsas cəhətlərdir.

Nihalə
İŞDƏ MEDİTASIYA
Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2012
120 səhifə

© Nihalə, 2012
© Qanun Nəşriyyatı, 2012

Qanun Nəşriyyatı
Bakı, AZ 1102, Tbilisi pros., II Alatava 9
Tel.: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18
Mob.: (+994 55) 212 42 37
e-mail: info@qanun.az
www.qanun.az

QARA TORAĞAY

Torağay Bilgəh torağayı idi. Bağda ağacdan-ağaca, budaqdan-budağa qonub zil səsi ilə oxuyur, cəh-cəhi hamını bihuş edirdi. Evin kişisinə telli sazı dərdli sinəsinə basıb çalib-oxuyan aşığı xatırladırdı. Lətif də başını sağa-sola yelləyir, gözlərini yumur, xəyalında doğma yurdun güllü-çiçəkli dağlarını, xınalı daşlarına yayxanıb qoyun-quzu otardığı yaşıl yamaclarını, bir sini yağlı, qurutlu xəngəlin üstündən içdiyi soyuq bulaq suyunu, bir sözlə, çoxdan yad etmədiyi doğma ata yurdunu xatırlayır, şirin xəyallarına mane olan arvad-uşağının üstünə təpinib səslərini kəsməyi əmr edirdi. Elə bil həmişə televizorda izlədiyi aşıq musiqisi idi, çox vaxt saz sədaları altında yumşaq divanda mürgüləyir, hətta xoruldayırdı, gözlərini açanda verilmiş qurtarmış olurdu. Həyat yoldaşı Nərgiz lobyə təmizləyir, nahar yeməyinə hazırlıq görür. Quşun səsi ona Gədəbəy ləhcəsi ilə danışan iki sevgilini xatırladır, ərinin hikkəsinin hovunu almaq istəyir.

– Qızım, səhər bağa çıxanda torağayları görədin, biri ağacdən o birinə səslənir: “Gəleyrəm, gəleyrəm, ay qadan alım”, ikincisi cavabsız qalmır: “Nağayrım, nağayrım, ay başına dönüm?” Vallah, elə bil, quş deyil, iki insan söhbət edirdi.

Kiçik qızları Vəfa kompüterdən başını qaldirib anasını məzəmmət etməyə başladı:

– E...e... e, sizin başqa söz-söhbətiniz yoxdur? Bu cücə belə getdi, o biri sərçə belə dedi.

Yenə əllərini kompüterdə tez-tez şaqqıldatmağa başladı.

– Bu qızda bir damcı romantika yoxdur, elə bil bağa dincəlməyə yox, it-qurdla çatlaşmağa gəlib. Zalım qızı, işdə bütün günü kompüterin qabağında otursan, bir gözünü qaldır ağaclara, quşlara bax, həzz al. Sənə başqa iş tapşırıran var?

Bu sözlər Vəfanı qıcıqlandırdı, kompüterini qoltuğuna vurub evə çəkildi. Deyinə-deyinə, donquldana-donquldana çatlaşmağına davam etdi. Əllərinin şaqqıltısı başa düşürdü, canı boğazına yığılan Nərgiz bu dəfə Lətifin iradlarına tuş gəldi.

– Yenə səsiniz kəsilmir, qoyun qulaq asağ, görək nə deyir ustad.

– Neynəyək, indi sənə görə səsimizi çıxartmayaq? Bir qoşmanı sonadək bilmirsən. Gedib öz tərəfinizdən bir qız alaydın, ikiniz də bütün günü aşılıq edərdiniz.

– Düz deyirsən, uşaqların da özün kimidilər, milli ruhları yoxdur, aşığı səsi, aşığı adı gələndə kanalı dəyişirlər, qəsdən səs salıb aranı qatırlar.

– Gərək qardaşının sözünə baxıb öz bağınızın gülünü dəreydin.

“Sizin tərəf” deyən kimi Lətifin kefi duruldu.

– Bax, bunu düz deyirsən, o vaxt Şamil əminin qızını alsaydım, qulaqlarım dinc olardı, indi başıma döyməzdim. Ahh, ahh, necə səhv elədim.

– Yenə gec deyil, səhvini düzəldə bilərsən. Sənə ürcah olan günə daş yağaydı! Sənə birçə mən dözüürəm, heç kəs səni yaxın qoymurdu, gəldin keçdin boğazıma.

– Yox, əşşi, boğazına keçmişəm. Hər telimdən bir qız sallanırdı eyy! Nə qədər həsrətimi çəkənlərim vardı, heç birini bəyəyib yaxın qoy-

murdum. Məni toruna saldın, haradan tapacaqdın belə boylu-buxunlu gənci? Mən olmasam, bu iki yaraşığı bala da olmazdı.

– Məni də istəyənlər az deyildi, sadəcə qürurlu olmuşam, heç kəsə üz verməmişəm.

– Bizi bir-birimizə ürcah edənin Allah evini yıxsın!

Vəfa söz-söhbətin davaya çevrildiyini görüb söhbətin arasına girdi.

– Bəsdir, iki torağaya görə evdə fitnə-fəsad törətməyin, artıq haqq-hesab çürütmək vaxtınız keçib.

Səslər kəsildi. İki saatdan sonra həyat yenə də öz axarı ilə davam etməyə başladı, torağaylar səs-səsə verib boğazlarını cırsalar da, bir bəni-insan heyranlığını bildirmirdi. Nahar yeməyindən sonra başlar ağırlaşdı, qazana dönmüşdü, qulaqlara qurğuşun tıxanmışdı, Lətif yenə də televizorun qabağında xumarlanırdı, televizorda erməni quldurları tərəfindən işğal olunmuş Cəbrayıl rayonunu göstərirdilər. Bu-laşığı qabları yuyan Nərgiz hərdən yaş əli ilə dolmuş gözlərini silirdi.

BİR AYAQ İKİ BAŞMAQDA

Kənddə vəziyyət get-gedə ağırlaşdı. Dolanmaq çətindi, tapdıqları qurdu-quşu şəhərdən gələn üzlü, qoluzorlu qarğalar mənimsəyirdilər. Cahan qarğa təzə ailə qurmuşdu, otdan-ələfdən palıd ağacının əlçatmaz, insan gözündən iraq budağında pis-yaxşı yuva qurmuşdu. Gözü ilə görməsə də, eşitmişdi ki, şəhərdəki bəxtəvər qarğaların iri yuvaları, bol yemləri var.

– Eh dostum, – Şirin adlı dostu elə ah çəkdi, ağacdakı yarpaqlardan bir neçəsi yerə töküldü. – Onlara nə var, gecə-gündüz bizim kimi toztorpaqda eşələnib qurd-quş axtarmırlar.

– Bəs nə yeyirlər, ac qalırlar?

– Yemək göydən başlarına tökülür, özləri yemir, özgülərinə də qıymırlar. Ətrafa bax, kənddə iki-üç ev qalıb. Bədbəxt kəndçilər bir qarın yemək üçün gecə-gündüz çalışırlar, amma ortalıqda heç nə yoxdur.

Cahan qarğa dostunun halbahal olmasından qorxub tez söhbəti dəyişdi, gözləri göyləri deşən Simuzər qarğanı ayıq salmaq istəmirdi, axı o da şəhəri görmək istəyirdi. Səhərədək kirkirə kimi yuvasında fırlandı, arvadının da yuxusuna haram qatdı.

– Nə baş verir, elə bil, yerinə qor dolub.

Cahan Simuzərə diqqətlə baxdı. Simuzər arıq, çəlimsiz olsa da, qıvrıqdı.

– Simuzər, mən səhər tezdən şəhərə gedəcəyəm.

– Ay kişi, kef vaxtıdı? Yumurtaların üstündə oturanda kim mənə yemək gətirəcək? Bu gün-sabah balalarımız yumurtadan çıxacaq. Ətcə-bala yetimlərin öhdəsindən necə gələcəyəm? Bəlkə yadlardan xahiş edim?

– Yox, sən başa düşürsən!

Cahan qarğa belə kəskin etirazı gözləmirdi. Çox götür-qoy eləmişdi, Simuzəri şəhərə aparmaq əbəsdir, həm də ikisi birdən yuvanı tərk edə bilməzdilər. Digər qarğalar fürsəti fəvta verməyib yuvalarını tutardılar. Həm də şəhərə bələd deyildi, orada yer-yurdları yoxdu.

– Of, sən Allah, qarılıdayıb baş-beynimi aparma! Hərdən elə sərsəmləyirsən, qanadlarım yanıma düşür. Bütün günü güzəranımızın yaxşılaşması üçün çarpışırım, sənsə deyinnməkdən yorulmursan.

Simuzər bilirdi tərs Cahanla deyişmək əbəsdir, dediyini edəcək, ona görə gözlərini yumub yerini rahladı.

Səhər erkəndən gözü yaşlı Simuzər qarğa həyat yoldaşı, erkək qarğa Cahanı uzaq səfərə yola saldı. Ürəyi sıxılsa da, dilucu uğurlu uçuş arzuladı. Cahan elə həyəcanlı idi, başını da döndərüb arxaya baxmadı. Az uçdu, çox uçdu, vaxt ölçüsünü itirdi, kollarda, ağaclarda gecələ-yə-gecələyə, müxtəlif quşlardan, yad qarğalardan soraqlaşa-soraqlaşa arzularının məskəni Bakıya gəlib çıxdı. Alçaqdan uçanda az qala maşına toxunmuşdu. Qorxudan ürəyi tir-tap olub ayağının altına düşdü. “Nə qərribə dəmirlərdir” deyə öz-özünə fikirləşdi. Hava da təmiz deyildi. Boğucu qoxular, tüstülər, basırıq küçələr, bulaşlıq zibil qabları, iyrenc milçəklər, həyasız siçovullar ovqatını təlx etdi, Bakı haq-

qındakı təsəvvürünü korladı. Bir neçə gün Dərnəgül şosesi yaxınlığında qotur ağaclarda avaralandı. Şəhər qarğaları gözüne dəymirdi. Axırda məcbur olub bir sərçədən onların yerini soruşdu.

– Sərçə qardaş, bəlkə qiyamət günü gəlib, Bakı qarğaları qırılıb? Hara yoxa çıxıblar bu qarğaagızlar?

– Xeyr, qarğa yoldaş, güzəranın yaxşı olduğu yerlərə topalaşıblar.

– Belə de, sən nə əcəb buradasan?

– Mənim mədəm kiçikdir, özüm də çeviyəm. Ac qalmıram.

– Yaxşı, yaxşı, boyundan böyük danışma, yolu göstər, yoxsa səni dimdikləyib xəlbir edəmə.

– Sənə yaxşılıq yoxdur, sən təksən, mənimsə bütün sülaləm burada yaşayır. Tək qanaddan səs çıxmaz. Tökülüb səni yastıq edərlər.

– Dimdiyin nə uzunmuş, tərs sərçə! Mübahisə etməyə vaxtım yoxdur, yolu göstər.

Sərçə düşündü bu acıdil qarğa ailəsinə təhlükə ola bilər. Tədbirli tərپənib dinməz-söy-

ləməz Cahanın yanına düşdü. Yarım saat qanad çaldılar, nəhayət, sərçə bulvardakı hündür, yam-yaşıl, təravətli tikanlarla parıldayan kük-nar ağacındakı qarğa yuvalarını göstərdi.

– Buyurun, bu da qarğa yuvaları, indi onlar yuvada deyillər.

– Yaxşı, sərçə, sağ ol!

Sərçə hələ gözdən itməmişdi, Cahan qarğa gördü iri bir qarğa dəmir qutunun qırağında oturub. Əvvəlcə sağa-sola, yuxarı-aşağı baxır, təhlükəsizliyinə əmin olandan sonra dimdiyini qutunun içinə soxub nəsə çıxartmaq istəyir.

– Salam, qardaş, nə axtarırsan?

– Sənə nə?

– Soruşuram da.

– Soruşma! Çox bilən tez qocalar.

Cahan təəccübdən dimdiyini açdı, gözünü yumdu, bir də açdı, həyasız qarğaya bir dimdik vurdu. Qarğa qutunun üstündə yellənib, arxası üstə səkiyə düşdü. Kənardan keçən ana ilə qızı onların tamaşasına durmuşdular.

– Ana, bax, qarğalar dalaşır. Necə də məzəlidlilər. Yəqin, yem üstündə sözləri çəp gəlib.

– Yaxşı, baxdın, day ayıbdır, camaat bizə baxır, gəl gedək.

Cahan qarğa mat-məəttəl onlara baxan adamları gombul qarğaya göstərib dedi.

– Bax, mən uzaq kənddən gəlmişəm, qəribəm. Dedilər Bakı gözəldir, mən də isti yuvamı, arvadımı qoyub bura uçdum. Düşündüm, yaxşı şərait, bol yem olsa, həmişəlik bura köçərik. Qonaqla söz güləşdirirsən. Ayıbdır, axı camaat qınayar. Deməzlər qarğalar olub-qalan ağillərini itirib dava edirlər?

– Çox görmüşük sən kimilərini, rayondan, kənddən gəlib, əhliləşib, başımıza döyürsünüz. Bizdən yaxşı yem tapırsınız, ən uca, yaşıl bu daqlı ağacları zəbt edirsiniz. Yerli qarğaları sıxışdırırsınız. Bu azmış kimi, qanadlarınıza yer edən kimi bütün sülalənizi bura tökürsünüz.

– Sözüümün qabağında söz desən, baxmaram qarğalığına, dimdikləyib gözlərinin qarasını tökərəm. Nə üçün bu dəmir qutuda xəzinə tapmış acgöz insan kimi eşələnirsən?

– Görmürsən, qızmar yay bizi necə əldən salıb? Uşağın biri dondurma yeyirdi, başının

üstündən qəsdən vıyılıtlı ilə uçdum, qorxub əlindən yerə saldı. Anası məcbur olub zibil yeşiyinə atdı. Mən də bu dəmir qutu dediyin zibil yeşiyindən çıxarıb içməyə çalışıram. İndi anladın?

– Belə de! Qorxdun şərək çıxam dondurmana, ona görə də sözü uzatdın? Gəl bir yerdə dadına baxaq. Mən heç dondurma yeməmişəm.

Gombul qarğa əlacsız qalıb razılaşdı. Dondurmanı kağızı ilə yerə atdı, dimdiyi ilə kağızı dondurmadan ayırdı. İkisi də dondurmanın dadına baxdılar. Sonra qarğaların bir ağızdan məşvərət etdikləri budaqlara uçdular. Yaraşlıqlı dişi qarğaları görəndə Cahan qarğanın gözləri dörd oldu. Onlar daha baxımlı, daha nazlı, ətli, yumrubaldır idilər. Cahan qarğa daha vaxt itirmədən hamı ilə tanış oldu, hər gün birinin yuvasına qonaq getdi. Şəhərdəki dişi qarğalar ona görə xoşuna gəlirdi ki, şən və qayğısızdılar, yuva qurmağa, bala çıxartmağa tələsmirdilər.

Burada çox şey öyrəndi, dondurmanın ləzzətini gördü, yaraşlıqlı dişi qarğaların əhatəsində yurd, yuva, yem dərdi çəkmirdi. Hər şey çox asan başa gəlirdi, su içmək üçün qoz qabığı axtarmırdı. “Kola” şüşəsinin qapağını suya

salıb başına çəkirdi, bunu yaşlı Bilgəh qarğasından öyrənmişdi. Artıq cantaraq, çevik, güclü qarğadan harın, ətli, əprimiş, müftəxor quşa çevrilmişdi. Həmyerlisi Şirin qarğanı görməyə-nədək işləri yağla bal kimi gedirdi.

– Şirin, Şirin, ay qara zırtıq qarğa, məni tanımadın? Mənəm də, Cahan qarğa...

– Bıyy, Cahan, dədən də gəlsə səni tanımaz. Əməlli-başlı qarın bağlamısan!

– Elə demə, qarın düşmən çəpəridir, gözün dəyər. Nə var, nə yox? Kənddə vəziyyət düzəldi? Dişi qarğam Simuzər neyləyir?

Şirin tutuldu.

– İndi yadına düşür? Burda kefdə-damaqdasan. Nə əcəb indiyədək gedib özün görməmişən?

– Elə demə, Şirin, ürəyim yaralıdır. Qəribəm, gəldim yem tapım, yuva qurum. Simuzəri də gətirəcəkdim, amma burada vəziyyət yaxşı deyil. Bütün şəhər qarğaları budaqları mənimsəyib. O budaqda, bu budaqda gecələməkdən bezmişəm. Az qalırlar məni dimdikləyib öldürsünlər.

– Yaxşı, ağlama, axşam düşməmiş uçub getməliyəm.

– Simuzərə çatdır uçub gələcəyəm, şəhərdən ona dimdiyimdə dondurma gətirəcəyəm.

– Yaxşı deyərəm!

Şirin qarğa tələsik gözdən itdi.

Dimdiyində kəndə necə dondurma aparacağıнын fərqiinə varmayan çaşqın Cahan Şirinin arxasınca xeyli baxdı. Kəndçisinin sözlərindəki istehza, şübhə qanını qaraltmışdı. Ürəyinə gələni dilinə gətirmədi.

Cahan bütün yayı Bakıda qaldı. Yedi, içdi, neynim demədi, amma bir gün canındakı kəndçilik baş qaldırdı. Başında öz doğma yurduna uçub getmək, Simuzər qarğaya ixtisar edilmiş sehrli Bakı nağılını danışmaq, yenidən yuvasında hüzur tapıb rahatlanmaq, səhər obaşdan yem axtarmaq kimi şirin xəyallar qurdu. Şəhərdəki qarğalarla vidalaşdı, yenidən qayıdacağını vəd edib kəndə uçdu. Kəndə girər-girməz “Simuzər” deyə qarıldadı. Elə darıxmışdı Simuzəri, isti yuvası üçün. Yenə “Simuzər” deyə möhkəm qarıldadı, cavab verən olmadı. Birgə yuva qurduqları palıd ağacına sarı uçdu. Qəfildən Şirinin ona tərəf şığıdığını gördü.

– Nə olub, içkili adamlar kimi nə qarılıdayıb durursan?

– Simuzəri görmək istəyirəm.

– Hmm, Simuzəri görmək istəyir. Haradan gəlmisən, ora qayıt.

– Nə üçün? Anlamadım!

– Simuzəri narahat etmə, o bizim yumurtaların üstündə oturub.

– Necə? Bəs mənim balalarım? Mənim əziyyətlə qurduğum yuva? Sən mənim ən yaxın dostum...

– Hə, indi sadəcə tanışın! Simuzərin çətin anlarında mən yanında oldum, yem, su gətirdim. Sənin yumurtalarının üstündə oturub xiffət edirdi. Axırda qəzəblənib yumurtaları yuvadan aşağı atdı. Xatırlasan, o zaman şəhərdə dişi qarğalarla halay vururdun! Havayı yemək, içmək, gözəl dişi qarğalar səni başdan çıxarmışdı.

Cahan qarğa qabaqdangəlmişlik etmək istədi, alınmadı. Şirin ondan güclü idi. Artıq nə yuvası, nə dişisi, nə də balaları vardı. Qarşıda onu al-əlvan işıqları bic-bic sayrısan, seyrək ağaclı küçələri çarpazlaşan, hələ soyuq qışına bələd olmadığı Bakı şəhəri gözləyirdi.

XALTASIZ

Anar qapını açıb açarları dəhlizdəki mebelin siyirməsinə tolazladı. Universitetdə dərslərdən təngə gəlmişdi. Dəri şap-şapları geyinəndə ayağı yaş oldu. Əvvəlcə heç nə anlamadı, fikirləşdi ayaqları tərləyib, ancaq birdən divarın küncünə sıxılmış ağ küçük gözüne dəydi. İtin günahkar gözləri sahibinə zillənmişdi, sanki fikrini öyrənirdi. Anar deyilməyə başladı, küçüyün belinə bir-iki şapalaq çəkdi.

– Köpək oğlunun küçüyü, neçə dəfə sənə yerini göstərmişəm, yenə də buranı batırmısan.

Nazlı səsə qaçdı, küçük yaddan çıxdı, bacı-qardaş dalaşmağa, bir-birini günahlandırmağa başladılar. Anar Nazlının saçını dartmağı da unutmadı. Küçük də qızıqırdı, atılıb düşür, zingildəyir, Anarın şalvarından tutub dişləri ilə dartışdırırdı. Bununla Nazlıyla həmfikir olmasını, məhəbbətini izhar edirdi. Əlacı olsaydı, Anarın sağ qulağını dartıb qoparırdı, fikir verib görmüşdü oğlan tez-tez barmağını qulağına soxub çıxarır. Amma qulaqdan heç nə çıxmırdı.

Az keçmiş valideynlər gəldilər. Hal-əhval tutdular. Evə dərin sükut çökmüşdü. Toxumağı nənəsindən öyrənən Nazlı göy və ağ yun saplardan küçüyə arxalıq toxuyurdu ki, qışda üşüməsin, rahat gəzməyə çıxara bilsin. Anar internetdə eşələnirdi. Küçük böyükləri görüb ürəkləndi, xaltasını ağzına alıb Anarın qarşısında dayandı, gəzmək istədiyini bildirdi. Anar da küçüyü bəhanə edib həyəətə düşdü. İnternetdə yeni tanış olduğu qızla görüşəcəkdi. Evlərinin qarşısı Malakan bağı idi. Görüşmək üçün bundan gözəl fürsəti ələ düşməzdə. Qız gəlib çıxdı, tək deyildi, iri ovçarkası yanında şəstlə, saymazyana Anara yaxınlaşdı. Küçük dartınmağa başladı, indi xalta taxmağına peşman olmuşdu. Ovçarkayla oynamaq istəyirdi. Qaçmaq, tullanmaq, azadlığın dadına baxmaq istəyirdi. Yaşıl yarpaqlar pıçıldayırdı, quşlar səs-səsə verib onu çağırırdılar. Hər şey, hətta torpaqdakı qara böcək də maraqlı və qəribə idi.

Anarın ağzı söhbətə qarışmışdı, dünya gözünə görünmürdü. Maraqları uyğun olma-
dığına görə küçüyün atılıb-düşməsinə əhəmiy-

yət vermirdi. Kim məcbur etmişdi ona kiçük alsınlar? Öz ayaqlarını güclə sürüyür, itə necə baxsın? Hamısı Nazlının günahıdır, hər dəfə ata-anasının başını yeni cəfəngiyatla doldurur. Bir dəfə balıq aldırdı, baxa bilmədi, öldülər, ikinci dəfə tutuquşu aldırdı, o da getdi işinə. Gündə bir hoqqa çıxarır.

Söhbət etməyə söz tapmayanda ayrıldılar, hərə öz evinə getdi. Kiçük gəzintidən məmnun qalmadı. Sahibinin onu xaltadan azad edib, başqa itlər kimi oynamağa buraxmadığının səbəbini anlamırdı. Nə üçün Anar ona qarşı sayğısızdır, hər dəfə qanını qaraldır? Qəhərlənib divanın yanındakı xalçaya çöməldi, məlul-məlul başını pəncəsinin üstünə qoydu. Həmin axşam iştahadan kəsildi. Nazlı düşündü ki, yəqin gəzməkdən usanıb. Yorulmasaydı, arxalığı geydirib yoxlayardı əynində, görsün necə qalır.

Səhər açıldı, valideynlər işə gedirdilər, qapının aralı qaldıdığını görən kiçük canlandı, azadlıq eşqi dov gəldi. Həyət ona bərli-bəzəkli güllərdən, yaşıl yarpaqlardan don geyinmiş oyun meydanı kimi görünürdü. Xalta onu bo-

ğurdu, azadlığını əlindən alırdı. Bu dəm onu sevən, əzizləyən Nazlı da gözünə görünmürdü. Yalnız bu zindandan qaçmaq, özünə yeni dostlar tapmaq, atılıb-düşmək, istədiyi qədər həyət-bacada sülənmək, küçədən keçənlərə yalmanmaqdı arzusu.

Şirin xəyalların sonluğunu düşünmədən pilləkənlərlə düşən qonşuları diksindirə-diksindirə bir göz qırpımında küçəyə atıldı. Arxasına baxmadan xeyli qaçdı, qaçdı, tənəgnəfəs oldu. Yorulub yavaşdı. Maşınların siqnalları, vıyılıtları onu təşvişə saldı. Bəs hanı onun kimi küçüklər, itlər? Ətrafda bir-iki pişik, evlərin həyətlərində zibil qutularının yanında siçovuldan başqa heç nə görmədi. Get-gedə həyəcan qəlbini çulğadı. Səhərdir, işə gedən insanlar tələsdiklərindən küçüyün yiyəsiz olduğunu sezmədilər, sanki həyətdə doğulmuş ata-anası kimi sadə həyət iti idi.

– Off, nə qələt edib evdən qaçdım. Nazlı, haradasan?

Həyəcandan kəsik-kəsik zingildəməyə başladı. “Evə qayıtsam, bir daha xaltanı boynumdan

çıxarmayacağam. Anar, o eybəcər məxluq da nə qədər danışır-danışsın, şiltaqlıq etməyəcəyəm”.

Bir neçə gün o həyətdə, bu həyətdə zibil qutularının yanına qısılib yatdı. Kiçik olduğundan ona dəyib-dolaşan yoxdu. Dünyanın işi belədir, ovçarka olsaydı, nə tez oğurlayıb evə aparar, çimizdirib, yanlarında yer salardılar. Hələ yeməyini demirəm. Küçük iki gündə böyümüşdü, hər şeyin qədrini bilir, ürəyində götür-qoy edirdi. Həyətdən küçəyə boylandı, binanın başına dolandı, aclıqdan gözü qaralırdı. Axı pişik deyildi, hündür dəmir yeşiklərə atlansın, nə sə tapıb yesin, bir tikə çörəyə görə özünü şirin göstərib zingildəsin. Cins itdi, qürurlü idi, belə yaltaqlığı sahibi istisna olmaqla əsla özünə sığışdırmazdı. Birdən xaltasını gördü, sevincək yüyürüb boğazını dəmir halqaya keçirtdi. Uzaqdan görünən qızı Nazlı bilib sevinclə hürməyə başladı.

– Nazlı, Nazlı, mənəm, sənin sevimli küçüyün!

Qız ona baxmadan keçib getdi. Dartındı, yox, deyəsən ilişib. Dartındıqca boğazı sıxılırdı. Gözləri qaralırdı. Boğulurdu...

Səhər Nazlı məktəbə gedirdi, əvvəllər bu küçədən keçməzdi, ayaqları çəkib onu buraya gətirdi. Gözü köhnə dalandakı zibil yeşiklərinə sataşdı, dəhşətə gəldi. Sevimli küçüyü tapılmışdı, amma heyvanın yarıaçıq gözlərində iztirab donmuşdu, yay kimi dartılmış bədənindən hiss olunurdu qurtulmağa çox çalışıb, bacarmayıb. Görünür, qisməti belə imiş, həyat eşqi ilə aşıb-daşan oynaq, şən küçük iztirablar içində, ürəyi nisgilli o dünyalıq olmuşdu.

BANKOMAT

Axır vaxtlar ev-iş qayğuları Rübabə xanımı yaman üzmüşdü. Yenə qarşıdan bayram gəlir, həm də anasının ad günü olacaq, bacılarına, iki yaşlı bacısı qızına, anasına hədiyyə almalıdır. Fikrində hədiyyələrin smetasını tuturdu, üstəlik evə bazarlıq etmək lazımdı. Qayğıkeş atası, əri yoxdur, bacısının əri fərsizin biridir. Şöbədə dostluq etdiyi, həmdəm bildiyi, çox vaxt dərdini-sərini etibar etdiyi Mələhətə yaxınlaşdı:

– Günorta yeməkdən sonra gəzməyə çıxanda bankomata gedək? Bilmirəm evdəkilərə nə alım? Maaş da yetərli deyil.

– Rübabə xanım, nəyi nəzərdə tutursunuz, kimə nə almaq istəyirsiniz?

– Guya bilmirsən, qarşıdan Novruz bayramı gəlir, həm də anamın ad günüdür. Bacılarıma, bacım qızına, anama hədiyyə almalıyam. Həmişə hədiyyə alıb onları sevindirirəm.

– Ananızı başa düşdüm, iki yaşlı uşaq nə bilir hədiyyə nədir? Siz tək qadınsınız, bəlkə

ancaq ananıza hədiyyə almaqla kifayətlənəsiniz?

– Yox, nə danışırısan, elə şey olar? Balaca Aytən məni görcək bilirsən necə qucağına cumur, gözləyir ona nəsə dadlı bir şey verəm. Hələ bazarlıq da etməliyəm.

– Özünüz bilərsiniz, sizə ürəyim yanır, hələ bazarlıq, çatdıra biləcəksiniz?

– Gərək pulun hamısını xərcləyəm, onsuz da məndən pul yığan çıxmaz, əlimə düşən kimi başına daş salıram.

– Nə deyirəm, çıxarıq, mənə də pul lazımdır.

Mart ayı olmasına baxmayaraq, hava xoşdu, isti adamı bişirirdi, hərdənbir mülayim külək əsirdi. Havalar qərribə keçirdi, bilmirdin sabah soyuq olacaq, yoxsa isti, belə məqamlarda necə geyinəcəyini bilmirsən. Gəzə-gəzə köhnə dəyirmanın arxasındakı bankomata yaxınlaşdıq, qarşısındakı növbəni görüb məyus olduq. İşə gecikmək olmazdı, yoxlayırdılar.

Növbədəki birinci qadın düyməni basanda yanındakı qoça qadın əlləri əsə-əsə kartını çıxarıb, ondan kömək istədi. Tərslikdən bu gün

təqaüdçülər çoxdu, bunu görən başqa yaşlı kişi də eyni xahişi etdi, qadın əlacsız qalıb razılaşdı. Birdən sonda duran qız coşub qadının üstünə düşdü.

– E... bəsdir də, səhərdən camaat burda növbəyə durub, hamının işi vacibdir. Gözləyirik axı!

– Mənim günahım nədir, qoca adamlardır, kömək edirəm.

Qızın hikkədən irəli çıxmış çənəsi bir az da uzandı.

– Neyləyim, xahiş ediblər, geciksəm, mənə işdən bayıra atarlar.

– Qocalara hörmət etmək borcumuzdur.

– Qocalar mənə iş, çörək pulu verməyəcəklər. Biri də evdə günümü qara edib. Kənara çəkil, görüm!

– Utanmırsan, yaşına bax, mənimlə danışıq tərzinə bax! Deyəsən sənə evdə yaxşı tərbiyə verməyiblər.

–Nə haqla mənə tərbiyəsiz deyirsən?

–Tərbiyəsiz də varsan, hələ üstəlik...

Dava qızışdı. Səhərdən təqaüdlərini səbirsizliklə gözləyən qocalar aranı qarışan görüb,

ağsaqqallıq, ağbirçəklik edib sülh yaratmaq əvəzinə başlarının salamatlığı üçün sıranı bir-bir tərک etdilər. Rübabə nəyin bahasına olursa olsun, pul çıxartmalı idi, ona görə də arxadan hər ikisini söyməyə başladı.

– Köpək oğlunun qızları dava salmağa vaxt tapdılar. İşə buraxmayacaqlar bizi. Qoyun pulumuzu çıxarıb rədd olaq da...

Başları davaya qarışan qadınla qız onsuz da Rübabə xanımı eşitmirdilər. Axır ki qız istəyinə nail oldu, pulunu çıxarıb tələm-tələsik aralandı. Qadın da donquldana-donquldana növbədən ayrıldı. Arxadakı yaşlı kişi eşidiləcək tərzdə deyindi:

– Gör bir-birlərini pul üstündə necə didirlər! Əllərindən ancaq qışqırır-bağırmaq gəlir, başqa işə yaramırlar. Hələ o eybəcər çənəni demirəm, üzündə iki kilo “şpaklyovka” var. Erməni qadınlar sizdən milyon dəfə yaxşıdılar. Odey, arvadım ermənidir, gör heç cıncırı çıxır? Özü də pudrasız gözəldir. Neçə ildir, bir yerdə yaşayırıq, bir dəfə səsini qaldırdığını görməmişəm.

– Çünki onu evdə bardağa qoymusan, bankomatların qabağında boynunu büküb sənin kimilərin mürdəşir üzünü görmür, işdə danlanmır.

Hay-küyü eşidən iki cavan polis kişiyyə yaxınlaşdı.

– Nə olub, ay əmi, nə səs-küy salmısan?

“Əmiləri” bayaq dediklərini artıqlaması ilə onların yanında təkrarladı. Polislər sakitcə dinlədilər.

– Hə, yaxşı, ay əmi, pulunu çıxart, get erməni arvadının yanına.

Rübabə xanım, Mələhət, sonradan gələn cavan oğlan, söhbətin şahidi olan başqaları da çönüb qoca kişiyyə bir kəlmə irad tutmadılar. Cavan oğlan tını burulub gözdən itdi, polislər yaşlı kişini sakitləşdirib yola saldılar, hadisə yerindən xeyli aralanan Rübabə xanım arxaya baxdı, bayaqkı insanları görməyib arxayın olandan sonra yenidən dil açdı. Əvvəldən bu işə qarışmaq istəməyən Mələhətin səbir kasası dolub daşdı.

– Gərək bu sözləri xainin üzünə deyəydiniz. Bakının ortasında erməni arvadının qulluğunda

qul kimi durmağı yetər, hələ bir gözümüzə soxur. Beləcə ağızımıza su alıb dururuq, sonra gec olur.

– Onlarla mən bacara bilmərəm, üzlərini Əzrail görsün!

İdarənin qapısına çatdıqlarına sevinən Rübabə çiyindənən ağır daş aşırmış kimi dərindən nəfəs aldı. Mələhətin iradı qulağına girmirdi, bankomatdan pulunu çıxarıb düz saat ikidə, vaxtında işdə olmağına sevinirdi, alacağı hədiyyələri düşünürdü.

KLASSİK ŞANTAJ

Arzulara çatmağın klassik yolunu hələ balaca olanda öyrənmişəm. Heyran, yəni mən, Ceyran bacımdı. Bu adları özüm uydurmuşdum. Gəlinciklərə, verdiyimiz adları sonradan xalam qızları bizə verdilər. Evdə gəlinciklərə dərs deyirdim, dərsi bilməyəndə onları xətkəşlə döyürdüm.

Xalamgilə də tez-tez gedərdik, sevinib deyərdilər Heyran-Ceyran bacıları bizə qonaq gəlib. Budur, gülürüz xalam, qızları qapını açdılar, görüşüb-öpüşdük, hal-əhval tutdular. Üç bacı idilər – Nazilə, Fazilə, Tənzilə. Kiçikləri Tənzilə ilə evcik-evcik oynayırdıq. Gündüzlər qızlar həyəətə çıxıb qonşu qızlarla “ortadaqaldı”, “yeddi şüşə” və sair oyunları oynayırdılar, onlardan kiçik olduğum üçün tez-tez yanılırdım, buna görə əvvəl-əvvəl məni oyuna buraxmırdılar. Çox hirsələnir, bu ədalətsizliyə tab gətirə bilmirdim, qırsaqqız olub Tənzilənin yaxasından yapışırdım ki, mən də oynamaq istəyirəm. Ba-

şımı aldadıb oyunu başa vururdu. Qisas hissi ilə yanıb-qovrulurdum. Bir gün evdə Tənzilə paltarını dəyişmək üçün yataq otağına keçdi. Bacılar çox utancaqdılar, geyinəndə, soyunanda bizi qapı ağzında qoyurdular. Həmişə buna təəccüblənirdim, axı burada nə var, özlərini niyə belə aparırlar? Maraq mənə güc gəldi, qəfildən qapını açıb baxdım, Tənzilənin qışqırtısı otağı bürüdü. Gördüyümü gördüm. Sabahısı gün mənəmlə oynamaq istəməyən Tənziləni şantaj etməyə başladım. Əlimə girəvə düşmüşdü.

– Ay camaat, Tənzilənin...

– Yaxşı-yaxşı, qurban olum, axı ayıbdır, gəl, sən də oyna.

Bilirdim abır-həyasına qısılib nə o, nə də xalam mənə bir söz deyəcəklər.

PİŞİK DİPLOMATİYASI

Tostana həyət pişiyidir. Sakitdir, amma yeri gələndə çevikliyi ilə seçilir. Hər yeri ağ, beli narıncı rəngdədir, arıq və sısqadır. Çox həyətləri keçdi, yemək verən olmadı, fikirləşdi ki, görəsən Allah nə vaxt onun ruzisini yetirəcək, axı boğazdır. Hasarları aşa-aşa ümidini itirsə də, ac qalmırdı, böcəkləri xırçıldadır, divarda gəzən kərtənkələri görəcək iki ayağının üstündə atlanıb pəncəsi ilə yerə salır, başını üzüb yeyirdi. Budur, bir evdən işıq gəlir. Tostana düşündü, çox imkanlı həyətlərdə olub, yemək vermək əvəzinə nədənsə hamı onu qovur, elə bil varlılar da acından ölürlər, Allahın bir tikə ətini qiymırlar, üstəlik uşaq-muşaq gözünün odunu alıb, daim quyruğunu kəsməyə, qıçını sındırmağa, gözünü çıxarmağa cəhd edirlər.

– Hə, yenə də bəxtimi sınaıyım, Allah deyir, səndən hərəkət, məndən bərəkət.

Pişik olmağına baxmayaraq, həyat fəlsəfəsini gözəl bilirdi, günün nəbzini tutmağı bacarırdı.

Evin hasarını adlayıb bağa düşdü, ətrafa göz gəzdirdi. Əvvəlcə buranın abı-havası ilə tanış olmaq istədi, qıraqdan marıtlayıb durdu, nə qurd-quşu bol olan süni yaşıl çəmənlər, nə dırmaşmaq çətin olduğu üçün sevmədiyi ekzotik palma ağacları, içinə göy kafel döşəndiyi üçün dalğalı dənizi xatırladan dərin, dəhşətli hovuz vardı, sadə bağdı, görünür şam yeməyi süfrəsini açırdılar, iki erkək pişik səylə miyoldayır, balaca tulalar kim qızların arxasınca orabura qaçırdılar. Qızlar boşqablarda nəsə daşıyırdılar, hərdən bu utanmazlara da yemək atırdılar, onlarla dilxoşluq edib, uşaq kimi əzizləyirdilər. Bundan ürəklənən pişiklər az qala masaya çıxsınlar, qızların anaları onlara acıqlanıb, qovmağa çalışsa da, ürəyi durmur, üzlərinə üz bağlayanlara əlinə keçəndən verirdi.

Manqal qurulmamışdı, tüstü həyəti basmamışdı, quzu kababının qoxusu bütün yayı qonşu evlərdə nəyisə söküb, yenidən tikən, həyəti marıtlayıb qızlara göz qoyan fəhlələri umsundurmurdu. Makarondan xoşu gəlmir, yaxşı ki yanında toyuq qızartması var, yox, sadə ailədir, elə varlı deyillər.

Pişiklər yeyib-içib qızlardan birinin qarşısında sağa-sola dombalaq aşıb özlərini şirin göstərirdilər. Abır-həyəalarını itiriblər. Tostananı sayan olmadı, heç incimədi, pişik cinsi, xüsusən, erkəklər çox laqeyd olurlar, ovu, şikarı heç kəsə güzəşt etməzlər. Ürəyində fikirləşdi: “Yediniz, itilib gedin, bir tikə də mənə düşsün”.

Tostananı görən kimi pişiklər bellərini qabardıb, quyuqlarını qaldıraraq yerlərində dondular. İki qəddarın qarşısında duruş gətirə bilməz, cırmaqlayıb, dişləyib abırdan salarlar, gözləməyi bacarır, səbirli olmaq lazımdır, qoy ev sahibi özü bezib onları qovsun. Belə işlərdə təcrübəsi, müşahidəsi vardı, sür-sümüyün, böyük qızın arada gizlinə salıb atdığı ət tikələrinin dadına baxıb makaronun, çörəyin üzünə baxmayan çağırılmamış qonaqlar axır ki ananı bezdirdilər, hövsələdən çıxıb deyinməyə başladı.

– Allahın heyvanı da tez qudurur eyy, makarona naz edirlər, ac olsalar, gözlərinə təpərdilər. Yediniz, içdiniz, çıxın gedin də, gərək ağızımıza girəsiniz, bitinizi-birənizi üstümüzə tökəsiniz? Pişt-pişt!

Bu dəfə erkək pişiklərin hissiyyatı işə düşdü, ora-bura vurnuxmaqdan daha bir şey çıxmayacağını anlayıb miyoldaya-miyoldaya hasarı adlayıb həyəti tərk etdilər. “Bu lap yaxşı oldu, yerim genişləndi, yoxsa bu iki xainlə bacarmazdım, bir az tədbirli olmalıyam, çox miyoldayıb baş-qulaqlarını aparsam, məndən də bezərlər”. Qıraqda, pilləkənin ayağında durub qorxa-qorxa, boğuc səsle miyoldamağa başladı. Nigar pişiyi görüb əzizlədi.

– Kisulya, Tostana. niyə qorxa-qorxa miyoldayırsan?

Əvvəlki pişiyə oxşadığından qız çaşib qaldı. Bu, niyə belə arıqdır? Bayaqkı kökdür axı, sonra bunun ayrısı olduğunu sezdi, tez içəri qaçıb qatıq bankasının ağzını açdı, bir az qatıq çörək gətirib Tostananın qarşısına qoydu.

– Off, çox sağ ol. Elə acmışdım, Allah köməyiniz olsun, gözlərimə işıq gəldi, – düşünən Tostana əvvəl başını qaldırıb xeyirxahının gözlərinə baxdı, bununla mədəniyyətini göstərüb dəvəti qəbul etdiyini, yeni adın çox xoşuna gəldiyini bildirdi, sonra nəcabətli xanımlara xas

ədab-ərkanla yeməyə başladı. Fikirləşdi, yox, deyəsən həyatda xeyirxah insanlar var. Şəfiqə xanım pişiyi görcək yenə cin atına mindi.

– Aaa... yenə gəldi... nə həyasız pişikdir, yemək verdik, rədd ol, gərək quyruğunu süfrəyə sürtəsən?

Tostana anladı ev sahibini, dili olsaydı danışar, başa salardı, yediyi çörəyə görə təşəkkür edərdi, amma miyoltusu Şəfiqə xanımı çilədən çıxartdı. Allah üzünə baxdı, Nigar yaxınlıqda idi.

– Ana, ana, sən səhv başa düşdün, əvvəl mən də elə bildim həmin ki pişikdir, diqqətlə bax, bu ayrıdır, özü də sırtıq deyil, fağır, üzüyola, əbəs yerə miyoldamağı özünə sığıdırmayan pişikdir.

Şəfiqə xanımın ürəyi durmadı, pişiyə bir-iki dilim kolbasa atdı. Pişik yedi, amma nədənsə həyətdə vurnuxub miyoldamağa başladı, sanki nəşə axtarırdı. Şəfiqə xanım kənddə böyümüşdü, dərhal məsələni başa düşdü.

– Nigar, qızım, su gətir, yəqin susuzlayıb. Ona görə belə miyoldayır.

Nigar qaçıb su gətirdi, Tostana təşnəymiş demə, qaba cumub suyu hortuldatdı, sonra ağacın

altında oturdu, pəncəsini isladıb, səylə ağız-burnunu yumağa başladı. Qəribə idi, pəncəsini, əstəğfürullah, salavat çəkirmiş kimi, alnından deyil, bir az yuxarıdan, təpəsindən aşağı çəkirdi. Ana buna heyrətlə baxırdı.

– Yazıq susuzluqdan ölürmüş, nənən kənddə həmişə həyəətə bir ləyən su qoyardı quşlar, heyvanlar içsinlər.

Tostana ürəyində ev sahibinin qanacağına “afərin” deyib masaya çıxمامağa söz verdi, həmin gündən ailə üzvlərinin sevimlisinə çevrildi. Bununla diplomat pişik yersiz kötəklərdən, aclıqdan xilas oldu.

TƏZƏ GƏLİN

Hamı ilə dil tapıb, yola gedən, gülərzüklü Sara tələm-tələsik qabları yuyub, çayı dəmlədi. Şəriflə yeni ailə qurmalarına baxmayaraq, evləri daim qonaq-qaralı olurdu. Nəfəsini dərməyə vaxt tapmırdı, amma öyrəncəli idi, rayondakı evlərində də qonaq-qara əskik olmurdu. Qonaqlar da yad deyil, ərinin saysız-hesabsız qohumları idi, iki otaqlı, təmirsiz, mebelsiz evdə yaşamalarına baxmayaraq xoşbəxtidir, öz əli, öz başı idi, evdar, qabiliyyətli gəlin hamının rəğbətini qazanmışdı.

Əri ilə tanışlıqlarına qardaşı səbəb olmuşdu, yəni Salman Şərifini gözaltılamış, evlərinə qonaq çağırıb bacısını dostuna təqdim etmişdi. Qız uca boylu, qədd-qamətli qonağı görəndə kimi hayıl-mayıl olmuş, əl-ayağa düşüb özünü şirin göstərməyə çalışmışdı. Şərifdən ilk baxışdan xoşu gəlmişdi. Şərif də az aşın duzu deyildi, tez-tez otağa girib-çıxan Saranı arxadan süzərək koppuş baldırlarının heyranı olmuşdu, elə mənim malımdı, deyə sevdaya düşmüşdü.

Qarşılıqlı hisslərin tüğyanı toyla nəticələnməmişdi.

Qapının taqqıltısı Saranı, elə bil, yuxudan oyatdı, xoş əhvalla, gülər üzlə qapını açdı, iki-üç dəqiqə gözlətdiyi Camal az qala gəlini itələyib içəri girdi. Acından qarnı belinə yapışmışdı, cibindəki qəpik-quruş ucuz kafelərin birində gözünün qurdunu öldürməyə bəs etməzdi, həm də bayırda şıdırğı yağış yağırdı, inişil aldığı qırx altı ölçülü ayaqqabıları su buraxırdı, iri ölçüdə ona görə almışdı qışda isti olmaq üçün üst-üstə iki yun corab geysin, həm də ayaqqabını geyəndə vaxt itirməsin.

– Qapını niyə gec açırsan, görmürsən səhərdən döyürəm. Şərif hanı, evdədir?

– Bayıra çıxıb, indi gələr.

– Ayaqyolundadır? Yəqin, oturub mürgüləyir, elə bil, bu həyətdə özündən başqa adam yoxdur, çətin oranı azad edə.

Camal oturan kimi oturmadı, yüz kiloluq yükünü sınıq divana çaxdı, divanın yayı ortadan qatlanıb yanını elə sıxdı, ufuldadı. Çay-çörək yadından çıxdı, Saranın ləngliyi, işvəsi səbir kəsini doldurub daşırdı.

– Yeməyə nə var?

Sara təhər-töhrünü pozmadı.

– İndi yeyib-yığışdırmışıq, dedik, gecdir, indiyədək ac qalmazsan.

İstədi desin qulluqçun deyiləm, camaat kimi evə vaxtında gəl, hamı ilə süfrə başında oturub zəhrimarını ye, dilini dişlədi, dədəsi evi deyildi, töhmətə, danlağa tuş gəlmək istəmirdi, Şərifin də dili acı idi, qardaşı ilə didişsələr də, namını verən deyildi. Camal bir baş soğanı yumruqlayıb əzdi, çörəkqabından lavaş götürüb arasına pendir qoydu, iştaha ilə gəvələməyə başladı, çeynədikcə qızarıb-bozarırdı, elə bil qarnı qazla dolmuşdu, sancılanmışdı, üz-gözünü turşutması Saranın diqqətini çəkdi, ixtiyarsız baxıb gülməyə başladı. Camal Saranın saxta gülüşünü görcək göyərirdi.

– Az, sırtıq kimi baxıb nə hırıldayırsan, mənə çay gətir, səhərdən ciyərim yanır.

Söz yarası – güllə yarası, Saranın ürəyini deşib keçdi, təbəssüm üzündə dondu, gözlərindəki qəzəb, kin qığılımları ətrafa səpələndi. Köhnə sobadan çıxan isti Saranın elə bil üzünü

qarsdı, tərslıkdən pəncərələr kip bağlanmışdı. Yayda, qışda qapı-pəncərəni səylə qapayıb boğulmağa, hisdən, qurumdan burnu tutulan sobanın yanında buğlanmağa adət kardılar. Dərhal çevrilib çayları süzməyə başladı. Şərif hamamdan çıxıb Camalla hal-əhval tutmağa, özünə haqq qazandırmağa başladı, bilirdi qardaşı axşam yeməyindən məhrum olmasını milli faciə kimi qarşılayacaq, bu görünməmiş hörmətsizliyi ona bağışlamayacaq, əsəblərini pozmamış əl çəkməyəcək. Çox sınıanmış üsula əl atdı, araya söz qatdı.

– Bəh, bəh, bu hamam nə yaxşı şeydir!

– Nə tez-tez çimirsən.

– Mən su quşuyam, on gündən bir çimirəm, səni ayda bir dəfə hamama salmaq olmur.

– Bilirsən, Ağarza kənddən gəlib, deyir oralara yaman qar yağıb...

Camal da təhlükəni belə dəf etdi, yaş corablarını çıxarıb sobanın altına, qardaşının corablarının yanına qurumağa qoydu. Kobudluq qanında olsa da, sadələvhdü, kin-küdurət saxlamırdı. Sara ərinin qırmızı yanaqlarını məhəb-

bətlə süzüb uçan quşa döndü, konfeti, qəndi, qızının yerini şirin eləmək üçün anasının kənddən bankaya yığıb göndərdiyi mürəbbəni süfrəyə düzdü. Dolu fincan öncə Şərifin qarşısına qoyuldu, sonra Camala tərəf gələndə çayı qəsdən üstünə dağıtdı. Qaynar çay Camalın paçasını yandırdı, diksinib yerindən atıldı. Sara dəfələrlə üzr istəyib yalandan ağlamsındı. Bir-iki yağlı kəlmənin yeri idi, amma Camal bu dəfə boğula-boğula qaldı, bilirdi fürsət düşən kimi Şərif arvadının gözündə ucalmaq üçün kişilənərək gec gəlməsinin haqq-hesabını çəkəcək, indi olan-qalan bir şalvarının dərini çəkirdi, kim yuyub, ütüləyəcək, Sarayla arası dəydi, səhər işə getməlidir.

Sarasa ürəyində bu sözlərə görə gələcəkdə Camaldan heyfini çıxmaq üçün yeni planlar cızırdı.

ŞANANIN SƏRGÜZƏŞTLƏRİ

**Şanaydı o,
Anaydı o.
Gözəllərin həsəd yeri,
Bəzəkli bir şanaydı o.**

Bəzəkli, qürurlu dağ Şanası. Gözəl olduğu qədər də talesizdi Şana. İşə-gücə alışıqdır, nə-yinsə zəhmətsiz başa gələcəyinə inanmırdı. Allahdan istəyi zəhmətlə çörəyini qazanıb yeməkdi.

Budur, digər şanalar ağacların budağında laqqırtı vurub, tapdıqları hər nədisə yeyir, ona qane olurdular. Şanasa yorulmaq bilmədən gecə-gündüz ağacları taqqıldadır, qurdları tapıb yeyir, bununla həm qarnını doyurur, həm də təbiətə xeyir verirdi. Kim bildi qədrini? Bu haqda düşünmək belə istəmirdi, öz quş borcunu Allah qarşısında vicdanla yerinə yetirirdi. Çox gözəldi, üstəlik güzəranı da yaxşı keçirdi, çəkdiyi əziyyətin bəhrəsini üç qat görürdü,

qurdlar başından yağış kimi tökülürdü. Həs-rətini, həsədini çəkənlər çoxdu. Ata-ana yuva-sından erkən ayrılmışdı, baş götürüb qonşu meşəyə qaçmışdı, qabiliyyəti ilə bacı-qardaş-larından seçildiyindən onların da həsədinə tuş gəlirdi.

Ailəsindən arxa-dayaq görməyən tənha şa-nanı didişdirirdilər. Erkək şanalar ona evlən-mək təklifi göndərir, bərli-bəzəkli tüklərini pırpızlaşdırıb cəlb etməyə çalışırdılar. Başını itirmişdi, bu yelbeyinlər məndən nə istəyirlər?! Ağillı şana da sevərmi heç?! Yox, onu şanaların al-əlvan lələkləri yox, azad həyat maraqlan-dırırdı. Cavan olmağına baxmayaraq təkbaşına özünə yuva qurmuşdu. Axşamlar isti yuvasın-da şellənir, rahatlıq tapırdı, arzusu dürüst bir şanaya rast gəlib bu firavanlığı paylaşmaqdı.

Vaxt keçirdi, ailəsinin, şanaların təzyiq və təqiblərinə məruz qalan Şana həyatından bez-mişdi. Bəzi üzlü erkək şanalar həyatını cəhən-nəm əzabına döndərmişdilər; onu aramsız izlə-yir, fürsət tapan kimi hücum edir, qarşısını kəsirdilər. Çarəsiz Şana bu məzəmmətlərə, t-

nələrə çox dözə bilmədi. Əlacsız qalıb yaxşı tanımadığı şana ilə ailə həyatı qurdu. Bu erkək şana al-əlvan, yaraşılıq olsa da, ona sevinc gətirmədi. Bütün günü o budaqdan bu budağa qonaraq vaxtını öldürür, yersiz diqqəti ilə, marağı ilə digər şanaları təngə gətirirdi.

Bəzəkli Şanasa yenə səhər hamıdan erkən oyanıb yem axtarırdı. Axtardığını tapdı, dimdikləməyə başlamışdı, bir pırpız dişi şana ona hücum etdi. Yekə soxulcanı əlindən almağa çalışırdı müftəxor. Bəzəkli Şana döşünü irəli verib tüklərini qabartdı, möhkəm dimdik çaldı. Təcavüzkar qanadlarını vaxtında çırpmasaydı, ağacdan yerə düşüb səhərdən nəfəsini içinə çəkərək pusqu quran qarınqulu pişiyə yem olacaqdı. Soxulcan ikiye bölündü, başı ağzında, quyruğu müftəxor şananın dimdiyində qaldı. Bəzəkli Şana üzünü göylərə tutub fəryad etdi:

– Ay Allah, gör necə talesizəm! Dost bildiyim şanalar da mənə xəyanət edirlər...

Məzlumların yalvarışları göylərə gec çatır, amma xoşbəxtlikdən bəxtin üzə gülən məqamı idi, günün xoş vaxtı idi, göylərin qapıları açıq-

dı. Bu qəfil səda Allahın qulağına çatdı, Yarıdan rəhmə gəlib quşa bir sığal çəkdi.

– Səbir elə, qoy ruzuna şərikin çıxan bu qarınqulu şanalar həmişə əlinə möhtac olsunlar!

Qəflətən aləm nura qərq oldu, boz kötöklər qızarıb pul-pul yandı, tozlu yarpaqlar işim-işim işildadı. Şana gözlərinə inanmadı, sinəsi qabardı, kiçik ürəyi sevincə çarpdı. Sanki yüz ilin yuxusundan oyandı, Allah balaca quşun sədasına cavab vermişdi.

YALANIN TƏZAHÜRÜ

Hər il hamı kimi yayın gəlişini səbirsizliklə gözləyirdim, çünki Qubadlıya babamın, nənəmin yanına gedərdik, xüsusən, mənə belə xoşbəxtlik nəsb olanda sevincimdən yerə-göyə sığmazdım. Qubadlının təbiəti başqa rayonlardan fərqlənirdi. Başarat kəndisə qırmızı qayaları, qantəpərdən, qızboxçasından, kəklikotundan, dağçiçəyindən, adını bilmədiyim füsunkar güllərdən, çiçəklərdən, dərman otlarından çənlənglər tutan əzəmətli Topağac dağı ilə seçilirdi. Dayım söz vermişdi ki, mənə Topağac meşələrinə aparsın, arzum qaldı ürəyimdə.

Dayımdan başqa heç kəsdən qorxmazdım, istədiyimi edərdim, axı şəhərdən gəlmişdim, bir sözümlü iki etmirdilər.

Gün uğursuz başlamışdı. Axtarışda olan hinduşkanın on birinci balası idi. Yoxa çıxmışdı. Hər yeri ələk-vələk etsələr də, tapa bilməmiş, nəhayət, dayımı bu işə qoşmuşdular. Dayı hamını sıraya düzüb sorğu-suala çəkirdi. Əlində

qamçı əvəzinə şalvarının belindən çıxartdığı kəmərlə alman zabiti kimi var-gəl edir, bizə hədə-qorxu gəlirdi. Hərdənbir çirkdən sürtülüb par-par parıldayan qəhvəyi kəmərlə Mürşüdə, Qaraqıza sığal çəksə də, mənə toxunmurdu. Kənddə arvad tumanının yanını kəsdirənlərin deyil, əsil kişilərin mütləq köhnə olsa da, yay, qış papağı, şalvarın belinə yaxşı oturan, düşmə-yə qoymayan, bəzi məqamlarda çox kara gələn qalın dəri qayıışı olmalı idi, əbəs yerə demirdilər, qayıışını bərk-bərk çəkib iş-gücünün arxasınca yollandı.

Dava-dalaşda silahsız insanlar qayıışı bellərindən açıb əllərinə alırdılar, qalib gəlsəydilər, rəqiblərini eninə-uzununa çırpıb zəbrə çevirirdilər. Bu qayıış üstəlik rifah göstəricisi idi, dünya nemətlərindən barlanıb kef çəkənlər üçün deyilirdi: qayıış belinə gəlmir. Qayıışı boşalıb şalvarı belindən düşənlər kasıb, üzünü k adamlardı, amma dayım özünə korluq verən deyildi, nənəmlə arvadı gecə-gündüz onu qorutmutlayırdılar, yəni yedizdirirdilər ki, kefi kökəlsin, ağzı yumulsun, heç nədən dava-dalaş

salıb hamının qanını, nənə demişkən, it qanı kimi qaraltmasın. Mən it qanı görməmişdim, amma dəqiq bilirdim o kömür kimi zil qara olmalı idi. Dayım enə yox, boya vermişdi, belinin sümükləri göz çıxardırdı, incəlib qamışa dönmüşdü, qayıışı bərk-bərk çəkirdi ki, şalvarı belindən düşməsin, bu da kara gəlmirdi. Nənəm deyindərdi, bilmirsən yediyi hara gedir, hirsindən-hikkəsindən artımır. Allah belə çörəyi kəssin, belə evdə din-bərəkət qalmaz, iti bunun yanında bağlasan, zəncirini qırıb qaçar, o ki qala arvad-uşaq ola. Ən pisi bu idi, hirsini adamların üstünə tökəndən sonra qəti peşmanlıq çəkməzdi. Heç nə olmamış kimi gəzib dolardı; bu, onun həyat tərzi idi, onu dəyişmək fikrində deyildi, onsuz da, nəşə sübut edə bilməzdin, odur ki, qayıışın yalnız bir deşiyi enlənib boşalmışdı, onu da bibim qalın, qara sapla elə gözəmişdi, neçə-neçə illər boyunca uşaqları yenə bu qayıışla qarabağır edəcəkdə.

“Qaraqız” dayım qızı idi, doğulandan qaryanız olduğundan belə çağırırdılar. Hamı başını aşağı salıb gözlərini yerə dikmişdi, heç kəs

cürət edib dayımın acıqlı sifətinə baxa bilmirdi. Uşaqlar and-aman edib hinduşka balasını görmədiklərini desələr də, dayımın acığı soyumurdu. Bir də hər yeri bizə axtartdı, axırda yorulub əldən düşdü, kor-peşman dedi:

– Qalsın sabaha. Sabah tapmasanız, əlimdən qurtara bilməyəcəksiniz.

Səhər açıldı, məndən başqa hamı yuxudan erkən qalxar, ev, çöl işləri ilə məşğul olardı. Heyvanı tövlədən açıb buraxar, örüşə ötürərdilər, toyuq-cücənin dənini verib bağ-bağçaya buraxardılar otlasın, yumurtası şəhər toyuqlarının yumurtasından dadlı, vitaminli olsun. Kənd toyuq-cücələri yiyələri kimi qıvracdılar, onları tutmaq çətindi.

Dünənki mövzu unudulmamışdı. Böyüklər yenə hinduşka balasını axtarmağa başladılar, nənə, bibi bağa düşdülər, bəlkə haradasa gecələyən balanı görüb, ürəkləri rahatlasın. Təsədüfən əncir ağacının yanından keçən bibimin gözləri bir ayağından iplə budaqdan asılmış hinduşka balasına sataşdı. Məəttəl qalmışdı, əvvəl dili quruyan bibim bir az toxtayan kimi

dayımı, nənəni vəziyyətdən hali edərək hinduşka balasının əncirə necə çıxdığını araşdırmağı təklif etdi. Mürşüddən, Qaraqızdan vəziyyəti soruşan dayım işə getdi, daha yuxudan oyanmağımı gözləmədi, çünki gecikirdi. Axır ki, yuxudan oyanıb əl-üzümü yudum, çörəyimi yedim, dünənki gərginlikdən əsər-əlamət olmasada, nədənsə hamı gözümə qəribə dəyirdi. Üzlərə qəribə təbəssüm hopmuşdu, özümü o yerə qoymadım. Bir azdan nənə ehmalca mənə yaxınlaşıb dedi:

– Bax, dayına deməyəcəyəm, düzünü de görüm, bu, sənin işindi?

– Nə?

– Hinduşka balasını sən əncirdən asmısan?

– Hə, nənə, mən asmışam. Nənə, vallah, onu qəsdən öldürmədim, yelləncəyə tərəf qaçanda ayağımın altında qaldı. Bilmədim neyləyəm. Yazıq çox kiçikdi...

Bu məqamda dözə bilməyib kövrəldim, başladım zar-zar ağlamağa. Axı heyvanları çox sevirdim, həmişə toyuqları tutub saatlarla sığıllayırdım, nənəmin “toyuqlarda bit-birə, xəstəlik

olur, sənə də keçər” sözlərinə, qətiyyənlə, məhəl qoymurdum.

– Day əncir ağacından niyə asırdın? Atardın zibilliyə, ya da basdırardın torpağa.

– Fikirləşdim ki, torpağa basdırsam, qazıb çıxararsınız, tez taparsınız. Əncir ağacından asdım, hamı elə bilsin əncirdir.

Elə bilirdim ağıllı nəzəriyyəyə əsaslanmışam, yanıldım, göz qabağı-söz tabağı, hinduşka bala-sını əncir ağacının budağından asmağım sirrin tezliklə aşkar olunması ilə nəticələndi.

HEYRATI BEÇƏ

*Uçub qondu hasara,
Gözü düşdü gözələ.*

Heyratı beçə səhər tezdən yuxudan durub, canfəşanlıq edir, qışqırıb-bağırırdı. Sahibəsinə necə çalışqan, dəqiq olduğunu sübut etməyə çalışırdı. Cavandı, toyuqların sevimlisi idi. Seviliydi, sevirdi gündə bir fərəni. Həyatın mənasını bunda görürdü al-əlvan, qırmızı beçə. Təkəbbürlü, özündən razı, xudpəsənd beçə. Talesiz quş acı taleyin onunla oynadığı oyundan xəbərsizdi. Şəstlə həyətdə gəzib dolaşır, başqa fərələri xoruzlardan qoruyurdu. Tez-tez hasara qalxıb-düşür, ətrafa nəzər salır, həyat təcübəsini artırır, hökmranlığını hamıya bəyan etməyə çalışırdı.

Dərdi-səri yoxdu. Azuqə tapmaq kimi mənasız məşğələlərə vaxt itirmirdi. Gündə üç dəfə yeməyi-suyu verilirdi. Çıxdı hasara ki, baxsın ətrafa, dünyanı tanısın, qonşularla tanış olsun. Bəlkə həyətdəki fərələrdən gözəlləri var orada?!

Fikirləşdi bəlkə düşsün qonşu həyətlərə, bir-bir gəzsin oraları, dünyagörüşü artar, gəzdiyi yerlər barədə löyün-löyün maraqlı əhvalatlar danışar fərələrinə. Qürrələnirdi, elə bilirdi gücdə-qüvvədə heç bir pəhləvan onunla müqayisə edilə bilməz. Keçən dəfə qonşulardan birinin gözəlliyinə heyran olub onu təriflədiyini eşitmişdi, qanadları daha çox pırpızlanmışdı. Bəlkə gözə gəldi beçə, yolunu azıb evə qayıda bilmədi?! Yiyəsinin neçə gün yas tutub ağlamasından, heyfəsilənməsindən, axtarış verməsindən də xəbərsiz qaldı.

Bir qıpqırmızı gündə yox oldu qırmızı beçə, sanki ərsə çəkildi göyə, “gördüm” deyən olmadı, çox ağladı yiyəsi, amma qayıtmadı. Bəzi yerlərin adət-ənənələri yaddır beçəyə, bilmirdi başqasının həyatına düşənin al-əlvan tüklərini yolub lümək cücə kimi ocaqda ütərlər, quyruğunu kəsib abırdan-həyadan salarlar. Sərhədi keçdiyi üçün kəsib bayram aşının altına qoyub yeyərlər.

Zavallı beçə! Acizlər həmişə güclülər üçün aş üstündə döş kimidilər.

FÜRSƏT

Bəzən kiçiklərin qalmaqalı böyüklərin münasibətlərinə aydınlıq gətirir.

Xalamgildə hamı səliqə-sahmana riayət etməli idi, biz də boşqablarımızı yumalıydıq. Hərdən mənə mətbəxi süpürmək də tapşırılırdı. Ortancıl bacı Fazilə hamıdan təmizkar, vasvası idi, sonralar ailə həyatı quranda bu, həyat yoldaşının nəzərindən qaçmamış, onda rəğbət oyatmışdı. Təzəcə sildiği döşəməyə ləpirlərimizin belə düşməsinə razı olmazdı, nəmi quruyanadək bizi divanda otuzdurardı. Özü də hədə-qorxu gəlirdi: yerə düşsəniz, sizi çırpacağam. Bir-iki dəqiqə sakit otururduq, sonra hövsələdən çıxıb darıxırdıq, nə edəydik, axı balacaydıq, qoca nənə deyildik, divana yapışaq. Məşğul olmağa bir şey tapmırdıq, verdiyi nağıl kitabını artıq beş-altı dəfə vərəqləmişdik. Yaavaş-yavaş qadağanı pozmağı qərara aldığımızı görəndə qızğın kimi üstümüzə şığıdı, ikimizi də tutub divana atdı, bir daha ciddi xəbərdarlıq

edib paltar yumağa başladı. Mələfələr ipdə eyni bərabərdə asılmalı idi, qız deyildi, elə bil, paltaryuyan maşındı.

Yenə bir cəhd. Ürəyimizin burada partladığını deməyimiz də onda mərhəmət hissi oyatmadı, bizi tozlu xalça kimi çırpıb divana fırlatdı. Bu dəfə digər bacılar, xüsusən, böyük bacı Nazilə işə qarışdı. İndi biz unudulmuşduq, üç bacı bir-biri ilə deyişirdi. Üçü də, elə bil, fürsət, imkan tapıb neçə illərdir ürəklərində saxladıklarını dilə gətirirdilər.

ŞƏHƏRİN FƏSADLARI

Məni evdə tutub saxlaya bilmirdilər, kənd qızlarından fərqli olaraq ev işləri, evdə oturmaq məni cəlb etmirdi. Dik yolla üzüaşağı elə götürülürdüm, heç kəs mənə çata bilmirdi. Təsədüfən qarşıma maşın çıxsaydı, yəqin xurd-xəşil olardım, xoşbəxtlikdən kənddə bir-iki maşın vardı, tırlıtısı Çinqıldan eşidilərdi, həm də buralara maşın nadir hallarda gələrdi. Dayımın bir “dranduleti” vardı, içini-başını sökməkdən zinhara gəlmişdi. Mürşüdü yaman işlədirdi, o vinti ver, bu açarı gətir. Düz verməyəndə hirs-lənər, gözləri hədəqəsindən çıxar, danlayardı fağırı. Mürşüdün rəngi qorxusundan pambıq kimi ağarar, qaçmaqdanrsa farağat durub, din-məz-söyləməz başına qapaz ilişdirilməsinə razı olardı.

Dayım tez-tez şəhərə, ya da iş dalınca gedərdi, evdə olanda əmin-amanlıq olardı, evdə olmayanda bayram edərdik. Heç kəs mənə gözünün üstə qaşın var deməzdi, bu əsil hərc-

mərcilik mənim üçündü. Nənə məni utandırmaq üçün məktəb direktorunun qızını həsədlə nümunə göstərərdi.

– Görürsən, necə qəşəng, ağıllı qızıdır. Özünü necə ağır aparır, istəyirəm sən də onun kimi ağır oturub, batman gələsən. Qoy desinlər filankəsin qızıdır, ata-anasına layiqdir. Atanı-ananı bütün kənd tanıyır, hörmət bəsləyir. Deməsinlər tərbiyə etdikləri qız ərköyündür, yol boyu dəli keçi kimi ora-bura qaçır. Mürşüdə baş qoşma, o oğlandır, sən qız!

Matım-qutum qurumuşdu. Yol aşağı ləngər-ləngər yeriyən, sağa-sola baxmayan, başını dik tutub aya-günə sən çıxma, mən çıxım deyən, iki uzun hörüyü kürəyində qıvrılan, nənənin həsəd ötürdüyü tərifli, yağlı-piyli fətiri gəlirdi.

– Bu nədir, ay nənə, sən mənə bu kök donuz misal gətirirsən? O, mənim xoşuma gəlmir, elə bil yekə arvaddır.

Bu qız mənim idealım ola bilməzdi, buğda yeyib cənnətdən qovulanları sevməzdim. Nənə ilə zövqlərimiz heç üst-üstə düşmürdü, onun bütün kənd qadınları kimi ağır təbiətli, dinməz-

söyləməz, xüsusən, kök qızlara üstünlük verməsi məni əsəbiləşdirirdi.

Axı nə yaşım vardı özümü elə arvadsayağı aparım?! Buraya kənd həyatından zövq almağa, təbiətin qoynuna atılmağa, səsinə qulaq asmağa, qaya daşlarının üstündə oturub əllərimə xına yaxmağa gəlmişdim. Onsuz da nənəmin bütün öyüdləri qulaqlarımdan girər, sonra da heç nə olmamış kimi çıxardı. Yenə dayıoğluyan Mini xırmana gedərdik. Bu tədqiqat yeni bulağın kəşfi idi...

*Son günlərinde yanında olmadım Qubadlının,
Bir ağılsız seçimdən, mənasız səyahətdən, bir də
erməni əsarətindən*

Yanıb sızladı biçərə qəlbim

Haram xoşları olsun o üzüsürtük ermənilərin

Suyu da, çörəyi də Qubadlının

Bir sözlə, Vətənimin!

YUXU

Aynurla Aydın bacı-qardaşdırlar. Eyni məktəbdə oxuyurdular. Aynurə Aydından iki yaş böyükdür, güləruz, ünsiyyətçil, çalışqan qız kimi tanınırdı. Sadə ailədən çıxmışdılar, qayğısız günlər keçirirdilər, valideynləri çox sevirdilər onları.

– Qızım, dərslərin necə keçdi?

– Yaxşı.

– Qiymət aldın?

– Həə, həmişəki kimi yenə “beş” almışam. Sonuncu dərstdən evə gəldik, müəllimə xəstələndiyindən gəlməmişdi. Əvəz edən tapılmadı.

Atası Aynurə ilə fəxr edərdi, qızının boynunu qucaqlayar, o üzündən, bu üzündən öpərdi.

– Mənim çalışqan qızımın ürəyi nə istəyir alım.

– Yox, heç nə istəmirəm. Əziyyət çəkmə, ata!

Orta məktəbdə oxumasına baxmayaraq, anası Aynurə üçün cehiz alıb yığdı. Aynurə artıq son sinifdə idi, ana onun ərə gedəcəyini də səbirsizliklə gözləyirdi. Əlbəttə, indi yox, yaxın

gələcək nəzərdə tutulurdu. Artıq istəyənlər, söz atanlar da peyda olmuşdu. O vaxtlar qıtlıq olduğundan valideynlər uşaqları üçün əvvəlcədən tədarük görürdülər. Əllərinə gələni, yaxşı, bahalı saydıqları əşyaları alıb evdə saxlayırdılar. Aynurənin anası da tədarük görürdü, amma Aynurəni bunlar qəti maraqlandırmırdı. O, anasının atmacalarına birmənalı cavab verirdi.

– Neynirsən, ana, bu qədər şeyi? Evdə ayaq basmağa yer tapılmır, sən də bir ucdan nəşə alırsan. Kimə alırsan bunları? Nə üçün alırsan?

– Necə kimə alıram, Aynurə? Əlbəttə, sənə alıram, istəyirəm ərə gedəndə heç nəyə ehtiyacın olmasın. Hamı kimi sən də özünə yaxşı cehiz aparasan, bir gün ailə quracaqsan, un çuvalına tay olmayacaqsan ki.

– Ana, eybi yoxdur, qardaşıma verərsən, ancaq mənə lazım deyil. Səndən bir xahişim var, mənə adıma heç nə alma, çünki mən...

– Sən, nə?

– Eh, ana, sən başa düşmərsən, bunlar, onsuz da, mənə qismət olmayacaq.

– Ay qız, bəsdir bəd-bəd danışdın. Söz güləşdirmə, get dərslərinə hazırlaş.

– Hə, yaxşı, sən deyən olsun.

Gündəlik həyat öz axını ilə adi qaydada davam edirdi. Ata-ana işə gedirdi, uşaqlar da məktəbə. Sonra axşam gündüz hadisələri barədə danışar, gülüşərdilər.

Yay tətili yaxınlaşırdı, ailə dincəlmək üçün indidən hara gedəcəyini planlaşdırırdı. Hər bir fikir irəli sürürdü, kimi rayona getmək istəyirdi, kimisi şəhərdə qalmağa üstünlük verirdi. Aynurəsə dənizə getməyi təklif etdi.

– Mən dənizə getmək istəyirəm. Məni dənizə aparın, xahiş edirəm.

– Day niyə xahiş edirsən. Dənizə deyirsən, gedərik, tək sən könlün xoş olsun!

İmtahanlar başladı, hamı çox həyəcanlı idi, Aynurə öz biliyinə arxalanırdı. Bacı-qardaş yaxşı qiymətlərlə valideynlərini sevindirdilər, sübut etdilər ki, ata-ananın zəhməti hədəf getmir. Ailə dincəlmək üçün yığılıb Zuğulbaya getdi. Qaldıqları kottəc dənizə yaxındı. Əşyaları yer-böyer edəndən sonra bir az dincəlib, dənizə

getməyi qərara aldılar. Sahildə az adam gözə dəyirdi. Dəniz dalğasız, hamar, isti idi. Ata-ana narin qumluqda oturub özlərini günə verirdilər, uşaqlar qaça-qaça qırçın qayaların qoynuna atıldılar. Birdən Aydın Aynurənin sahilədən xeyli aralandığını gördü, elə bildi bacısı zarafat edir, arxasınca üzmək istədi, alınmadı. Yanından çəkilərək əlindən sürüşüb çıxmışdı bacısı.

– Aynurə, sən uzağa getmisən, mənə sarı üz, tez ol!

Ata-ana özlərini dənizə atdılar.

– Aydın, ayağım qıc olub, üzə bilmirəm. Arxamca üzmə, bura çox dərindir.

Ata-ana nə qədər çalışsalar da, çata bilmədilər Aynurəyə. Dalğasız, üzədən sakit görünən dəniz qızı batırdı, xilasedicilər ancaq meyitini dənizdən çıxara bildilər. Yay tətili qara gəldi, ata-ana, qardaş şivən edirdilər. İndi ana yasa gələnlərin hamısına Aynurədən danışdı. Bir vaxtlar Aynurənin məhəl qoymadığı, məzəmmət etdiyi yuxusunu hamıya danışib fəğan eləyirdi.

YASDA

Biz, yəni mən, Zəli, Dəli, Gicgiyena, Nazlı-qozlu, Badamlı, onun anası Tısbağa, Karlık, onun anası Cingöz, Cırcırana, Əyripəncə, Dombagöz, Azik-dazik-beynamazik guya yas yerinə gedirdik. Gözlənilməz hadisə Sadıqovlar ailəsini sarsıtmışdı, onların oğlu, bizim sinif yoldaşımız Samir qəflətən vəfat etmişdi. Biz avtobusa mindik. Uşaqların başına elə bil at tərmişdi, hamısı hırıldayır, gülüb-danışır, ədəbsizlik edib camaatın başına kül ələyirdilər. Bircə mən sakit dayanıb Bakının gözəl küçələrinə tamaşa edir, xəyala dalırdım. Nəhayət, avtobusdan düşdük, tanımadığım yerdi. Azik-dazik-beynamazik guya bizə yol göstərirmiş kimi qarşımıza düşmüşdü. Hündür binaya yaxınlaşanda ayaq saxladıq, Beynamaz Qanmazoviçin hərəkətləri bizi çaşdırdı, görməmiş kimi bloka soxulub gözdən itdi, sonra eyvandan bizə əl elədi. Uşaqlar ona baxıb güldülər. Bizi Sadıqov özü qarşıladi. Neçənci mərtəbəyə qalxmağımız

yadımda deyil, onu bilirəm, qapı ağzında ayaq saxladıq, içəri girməyə ürək etmirdik. Stolun ətrafında mərhumun atası, başqa kişilər əyləşmişdilər. Kişilərdən bəziləri papiros tüstülədir, elə bil ömürlərində papirosun dadına baxmamışdılar. Birinci addımı böyükələr atdılar, onların arxasınca uşaqlar otağa daxil oldular. Ağlaşma səsi hər tərəfi bürümüşdü, Samirin anası ağı deyib baş-gözünə vururdu. Heç vaxt yas yerində olmamışdım, belə yerə adətən atam-anam gedərdilər. Anam yasin uşaqlara qadağan olunmasını əbəs yerə deməmişdi. Uşaqlar, mən də olmaq şərti ilə fəğan eləyən ananın üzündən öpüb, keçib xalçanın üstündə əyləşdik. Axırını mən olduğumdan öndə düşdüm. Ağlaşma davam edirdi, bu, mənə çox cansıxıcı görünürdü. Uşaqların gözü dolduğu halda, ağlamağım gəlmirdi. Üzbəüz əyləşən qadın ayağımın üstünə atmağa mələfə verdi. Hamı, hətta güləyən Gicgiyena belə ağlasa da, gözlərimdən yaş çıxmırdı. Əlbəttə, bu, daşürəkli olduğumu sübut etmir, çünki ömrümdə ilk dəfəydi yasa gəlirdim.

Axır ki dəhlizə çıxdıq, getmək istəyəndə bizi saxlayıb çörək yeməmiş heç yerə buraxmayacaqlarını dedilər. Dirsəklərini stola dayamış kişi çox gülürdü, bu, onun özünü yasa apara bilməməsini sübut edirdi. Bizim zırramalarsa elə bil yasa deyil, toya gəlmişdilər. Deyib gülür, lətifə danışirdılar. Az qala boşqabları bir-birlərinin başına çırpırdılar. Səs-küyə gələn qadın masadakı qab-qacağı toplayanda tərs-tərs üzümüzə baxdı, onların yerinə özümü çox günahkar hiss etdim, hətta gəlməyimə peşman olmuşdum.

Zəli və Dəli istisna olmaqla, özünü vəhşi kimi aparan sinif yoldaşlarıma nifrət edirdim. Nazlı-qozlunun anası Tısbığa elə bil yeməyə gəlmişdi, qarnını otarmağa yer axtarırdı, mədəsi çənəsinə dəyməyənədək heç yerə getmək istəmədiyi bəlli idi. Cingöz onu dümsükləsə də, heç nəyə müvəffəq olmadı, üzünə salıb dolmanın da dadına baxmağa vaxt tapdı, həmin andan bir qadın kimi gözümdən düşdü, elə bil süfrə görməyib, evindən qəsdən ac-yalavac çıxıb. Özünü dindar sayan bu qadının manto-

sunun qolu qısaydı, başına bağladığı yaylıqda, gözünə taxdığı eynəkdə qurbağanı xatırladırdı.

Biz yavaş-yavaş yola düşdük. Bu dəfə trolleybusla getdik. Bəlkə də yasa gələn mərifətli insanların yaddaşlarında iyrənc vəhşi kimi qaldıq. Bütün yediyim əslinə baxanda mədəmdən yuxarıda qalmışdı.

Çox şükür etdim evdəyəm, üstəlik sağ və salamatam.

POLYA XALA

Totya Polya, yəni Polya xala rus məktəbinin gözətçisi idi. Qoca, çəlimsiz, üzü it üzünə bənzərdi. Çox qəzəbli olar, istehkamına yad ünsürlər buraxmazdı. Azərbaycan məktəbi ilə rus məktəbi yanaşı idi, daha doğrusu, yarısını kəsib rus bölməsinə vermişdilər. Polya xalanın güldüyünü görməzdik, həyat onu hər sınaqdan üzüağ çıxmış mətin, sərt əsgər kimi yetişdirmişdi. Oturduğu dəhliz işıqdan məhrumdu. Uzun, alaqaranlıq, soyuq dəhlizin başındakı üstü yazılmaqdan cızıq-cızıq olmuş masanın qırağında oturub mürgüləyərdi Polya xala. Hərdən qəfil çalınan zəngdən diksinib həndəvərinə baxar, gözünə yad görünən “ibtidailərdən” bir-ikisini tutub sorğu-suala çəkərdi. İşipeşəsi anket doldurmaqdı. Guya çətin məşğuliyyəti vardı, əslində, darıxdığından özünə iş axtarırdı. Xüsusən, azərbaycan məktəbinin şagirdlərinə qənim kəsilmişdi, müəllimlərdən qorxmazdıq, ondan qorxardıq.

Biz, yəni mən, Gülsənəm, Dilarə, Zəhra, dörd dost, dörd ürək öz həyatımızı daha maraqlı etmək üçün əyləncə axtarırdıq. Başqa qızlar arvad kimi məktəbin həyatında pəncərələrin qırağına çəkilib dərs ili başlayandan bəxtəvər günlərini yaşayan, ayaqaltına tökülən qır-qırıntıyı səylə dənələyib süpürgəçiyə qayğı göstərən, bizdən qorxub-ürkməyən qayğısız sərçələr kimi cikkildəşəndə, onu-bunu müzakirə edib, arxalarına vedrə bağlayanda biz top-top kimi müxtəlif uşaq oyunları oynayır, bir-birimizlə gic-gic zarafatlar edərdik. Daim şən olmağımız, nəinki qızları, hətta oğlanları qıcıqlandırır, hərdən məzəmmətlə dedikləri sözlər qulağımıza çatardı.

– Yekə qızlardır, özlərini uşaq kimi aparırlar.

Çatlayıb-partlayardılar xəbislər!

Oğlanlar hətta bizi özlərinə rəqib bilir, bəlkə də hirsləndirmək üçün topumuzu qamarlayıb məktəbin damına atardılar. İndi neyləyək, top da getdi. Topu oradan düşürüb bizə vermələrini xahiş etsək də, dalaşsaq da, faydası olmazdı. Uzunıraz-beynamazlar sanki bizimlə

dalaşmaqdan zövq alırdılar. Elə bil, dünyanın ən yaramaz, sayğısız uşaqlarını sinfimizə yığmışdılar. O dəcelləri təpiyin altına salıb xurd-xəşil etmək ürəyimdən keçirdi o vaxtlar. Nə məktəbdə, nə universitetdə, nə də sonra iş yerində kollektiv sarıdan yarımadım.

Nəsə icad etməliydik. Gülsənəm fikirləşirdi, baş çatladırdı, axır ki, ağıllı bir ideya ortalığa atdı, köhnə haqq-hesabı çürütməli idi Polya xalaynan. Əlbəttə, bizə evdə, məktəbdə gecəgündüz tərbiyə verirdilər, günün iyirmi dörd saatını böyüklərə hörmət, ehtiram göstərək, lakin rus bölməsində oxuyanda çox sifətlər göstərmişdi Gülsənəmə. Çox acıqlanmış, çox üstünə düşmüşdü balaca qızcıgazın. Bunu, əsla, unutmamışdı.

Böyük zəngdir, qapıdan sivişib içəri keçdik, balaca giriş dəhlizini keçib uzun dəhlizə daxil olduq. Budur, Polya xala oturub uzaqdan baxır, bizi görüb-görməməsinə əmin deyildik. Görməyə də görə bilərdi. Hələ ki sakitlikdir. Gülsənəm var gücü ilə qışqırmağa başladı.

– Tyotya Polya, tyotya Polya!

Yox, deyəsən eşitmədi. Bir az karlılığı da vardı Polyaxalanın.

– Gəlin yaxına gedək, qışqıraq bizi yaxşı eşitsin.

Beşəlli razılaşdıq. Dilarəylə Zəhra iki əkiz quzu kimi başlarını yırğaladılar. Gülsənəmlə Polyaxala arasında az məsafə qalırdı. Gülsənəm ciyiltili səsiylə bağırmağa başladı, elə bil bədbəxti şaqqalayırdılar.

– Tyotyax Polyax, tyotyax Polyax. Vıxodi, podlıy trus.

Bu sözlər Polyaxalanı yamanca tutdu. Onun ayağa qalxıb bizə sarı gəlməsini görəndə götürüldük. Biz Gülsənəmdən aralı idik, yəni Gülsənəm Polyaxalaya daha yaxındı. Polyaxala qaça bilmirdi, yanlarını basabasa bizə tərəf gəlirdi. Yaman qəzəbli idi, ağzından od püskürürdü.

– Kto tam, otveçayte! Seyças yax vas razdavlyu.

Belə başa düşdük, bizi əzmək istəyir.

Mən, Dilarə, Zəhra vaxtında özümüzü tez bayıra atdıq. Birdən Zəhra qapını tutdu, bizi də bunu etməyə təhrik etdi. Gülsənəmlə Polyax

xalanı baş-başa qoyduq. Gülsənəm qışqırır, qapını döyür, itələyir, buraxmağımızı xahiş edirdi. Qapını qəfil buraxanda Gülsənəm yerə yıxıldı, qara klyoş yubkasının ətəkləri qalxdı. Bu maraqlı mənzərə bəzi oğlanların nəzərindən qaçmadı. Polya xalanın bir topa dəmir açarı Gülsənəmin təpəsinə tolazlandı.

– Xainlər, niyə belə etdiniz?

Ağlayırdı, başına dəyən bir qom ağır açardan, sıyrılmış dizindən çox dostların xain hərəkəti ona pis təsir etmişdi.

İŞDƏ MEDITASIYA

İlhamə belə böyük idarəyə işə düzəldiyinə görə çox seviniirdi. Azərbaycan dilindən rus dilinə tərcüməçi kimi fəaliyyət göstərəcəkdə. Üzügülər, cəld, bəstəboy, çoxbilmişdi. Bakı Dövlət Universitetində oxumuş, Moskvada kosmetologiya, fen-şuy kimi, özünün dediyinə görə, ixtisasına aidiyyəti olmayan bir neçə kurs da keçmişdi. Yaxşı yemək bişirmək qabiliyyəti ilə də seçilirdi. Mən onlarda qonaqlıqda olmamışam, amma Moskvada çəkdirdiyi şəkillərdən görünürdü ki, oradakı tanışlarını süfrə açmaq bacarığı, bişirdiyi təamlarla təəccübləndirə bilib.

Bu qeyri-adi qabiliyyətlərini yavaş-yavaş işdə tətbiq etməyə başladı. Hər şey bəzi qızları ətrafına cəm eləyib fen-şuy dərsləri keçməsindən başladı, şöbə rəisini də dərslərə cəlb edə bilmişdilər. Baş rəis otağa nadir hallarda gəldiyindən bundan xəbəri yoxdur. İlhamə otağın pəncərəsini açır, qızlar əllərini, ayaqlarını müx-

təlif istiqamətlərdə hərəkət etdirərək guya günəş enerjisi alaraq təzələnirdilər, pəncərədən içəri dolmuş hava isə hisdən, tüstüdən başqa bir şey deyildi. Həzin musiqi sədaları altında xumarlanaraq fen-şuy dərslərindən, küçənin amansızlıqla içəri soxulan səs-küyündən əsəbləri gərilən başqa işçiləri saymırdılar. Sanki fen-şuyun tək, qrup halında, təmiz havada, sakit şəraitdə keçirildiyindən xəbərimiz yoxdu. Guya bu məşğələlər onları yeknəsəq işin gərginliyindən ayırır, əsəblərini sakitləşdirirdi. Məncə, hərə öz yerində bir-iki dəfə oturub qalxsa, əl-qolunu yana uzadıb gərnəşsə, daha yaxşı olardı. Bir gün məharətini Sevil adında qızın üzərində sınaqı. Əvvəllər fen-şuy dərslərində iştirak etməyən, başı yalnız tərcümələrinə, öz həyatına qarışan, çox ağlayıb, çox sızlayan, həyatından həmişə narazı olan bu qız nədənsə çöhrəsini makiyaj etməsinə razı oldu. Başqa otaqlardan tamaşaçılar, “jüri üzvləri” də gəlmişdilər. Həvəs vardı ayaq üstə durub bu tamaşanı axıradək izləməyə. Şövkət adında qadın yerində qurcalanır, əlinə keçəni onların

təpəsinə çırpmaqdan özünü güclə saxlayırdı. Onu qınamıram, yaşca bizdən böyükdü, hər halda bir az hörmətə, diqqətə ehtiyacı vardı.

Beləliklə, makiyaj əməliyyatı sona yetdi, hamı Sevilə baxıb alqışlayır, ustadın məharətinə heyran qalıb, ünvanına təriflər yağdırırdı. Bu, onun ilk sənət əsəri deyildi. Əvvəllər də bir neçə qıza toyqabağı bəzək-düzək vermişdi, üstəlik, bahalı salonlarda işdən əlavə çalışıb pul qazanmaq xəyalı ilə alışıb-yanırdı. Mən onu başa düşürdüm, artıq pulun kimə nə ziyanı, onsuz da, indi makiyaj edən, saç düzəldən, manikür-pedikür edənlər alimdən çox qazanırlar.

Sevil özündən razı gəzib-dolanırdı, elə bilirdi dünyanın ən gözəl pərisidir. Necə olmasa, pul verib salona getməmişdi, ona havayı makiyaj etmişdilər. Mən, Şövkət xanım onun makiyajına qiymət vermək istədik. Yazıq qız nə biləydi ki, onu nə kökə salıblar! Sifətindəki ah-naləni kirşanla örtə bilməmişdilər, əksinə, bir az da qabartmışdılar. Gözlərini elə bil vurub göyärtmişdin. Adi gündəki makiyajın bundan əla

olur, fikirləşirdik. Bu hadisə yalnız bir neçə gün söhbət mövzusunə çevrilsə də, unudulmadı, iş otağının qapıları karvansara qapıları kimi açılib-bağlanırdı. Qruplaşma çoxdan mövcuddu, cavan rəis də onlara qoşulmuşdu. Bu ittifaqa nöqtə qoyan yoxdu, otaq böyük olduğundan hamı bura can atırdı.

İdarədə baş rəisi dəyişdilər. Budur, İlhamənin hamilə rəfiqəsi Elmira, Ramilə, digər qızlar bizə təşrif buyurdular. Şövkət xanımın dediyi kimi, otaq yenə qarğa bazarına döndü. Ramilə əlindəki fotoaparətlə müxtəlif pozalar verən, az qala sevincindən atılıb-düşən Elmiranın şəklini çəkməyə başladı. Qəfildən açılan qapı hamını diksindirdi, donuq sifətlərdə təəccüb, qorxu donmuşdu. Qızlar tələm-tələsik qaçmaq istəsələr də, baş rəisin acı, istehzalı iradlarına, qışqırığına tuş gəldilər.

– Bura iş yeridir, yoxsa foto-studiya? Bu, nə rəzalətdir? Əlinə fotoaparət alıb utanmaz-utanmaz poza verən rəfiqəni çəkirsən! Heç utanmırsan? Cəhənnəm olun otaqdan, gözüm sizi görməsin! Bir də bu otağa ayaq basmayın!

Sonra şöbə rəisinin üstünə düşdü.

– Sən şöbə rəisisən, nə üçün otağa yad işçilərin girməsinə izn verirsən? Niyə bunları mənə xəbər vermirsən? Tərcümə işi yaradıcılıq tələb edir, ona görə tərcümələriniz baş-ayaqdır. Yeri gələndə mənimlə çənə-boğaz olub söz güləşdirirsiniz! İş vaxtı çıxartdığınız hoqqalara baxın!

Bundan sonra baş rəis tez-tez otağa baş çəkir, tərcümələrə nəzarət edirdi. Fen-şuy dərsləri sakitliyə deyil, əsəb gərginliyinə səbəb oldu. İlhamənin aldığı töhmət bu dərin sükutu daha da ağırlaşdırırdı. Başlar stoldan, kağız-kuğuzdan qalxmırdı, ayaqlar stullara çidarlanmışdı.

“Müdrilik dərsi” keçən qızlar bir az əvvəl “fen-şuyu bilmədiyi” üçün göz-qaş oynatmalarına, istehzalara məruz qalan, indi isə çiçəyi çırtlayan, sevincini gizlətməyi bacarmayan Şövket xanımı didməyə hazırdılar.

XONÇA

199...-cı ilin iyun ayı idi. Ağacların ikinci tumurcuq vədəsi, yazla yayın dodaq dodağa öpüşən vaxtı idi. Çiçəklər solmuşdu, meyvələr barama qurdları kimi qanadlarını töküdü. Güzəl hava hamıya xoş təsir bağışlayırdı, bu əlamətdar gündə iki gəncin ailə bünövrəsi qoyulurdu. Qohum-əqrəba bir araya gəlmişdi, ən yaxşı libaslarını geyib, taxçada-boxçada nələri var taxan qadınlar əlidolu, bərli-bəzəkli xonçalarla bəy evinə təşrif gətirmişdilər. Lampa gözlər alışıb yanırdı, üst-başların, boyun-boğazların təftişi başlamışdı. Bu dəhşətli enerjini Xirosima, Naqasakidə partladılan atom bombaları ilə müqayisə etmək daha düzgün olardı.

Əgər həris, xain baxışları göstərmək mümkün olsaydı, dəhşətə gələrdin, otaqda saysız-hesabsız əcaib məxluqlar çırpınan nəhəng hörümçək toru görərdin. Toydan sonra evlərdə çox ər-arvad savaqları başlayacaqdı. Sonu ailədaxili dava-dalaş və qohumlararası çatlarla

bitən müzakirələrin əsas səbəbi bu idi ki, Rəsul qohum qızlara məhəl qoymamışdı. Öz arzusu, istəyi ilə evlənirdi, həyat yoldaşını özü seçmişdi, istək və məhəbbətləri qarşılıqlı idi. İndi şadlıq saraylarının sayı toyların sayından çoxdur, gündə biri ucalır, elə bil, hamı bəhsə düşüb, o vaxtlarsa dəbdəbəli, yaraşlıq şadlıq sarayları yoxdu. Ofisiant da olmazdı, ailə üzvlərindən, qohumlardan mətbəxə təyin edilən aşpazlar qollarını çırmalayıb yemək bişirir, ofisiantlıq edib toya gələnləri yola verirdilər. Camaat çəkilib ara sakitləşəndə süfrədən qalan yeməkləri evə aparır, toy bəhanəsi ilə kəndardan çəkilməyən istəkli qohum-qonşuları da, babam demişkən, qormutlayırdılar.

Bəylə gəlin indiki kimi zalın dolmasını gözləməz, saat altı tamamda toyxanadakı ənənəvi yerlərini tutardılar. İkisi də başıaşağı, utancaq tərzdə həsrətlə qarşılardakı ləzzətli təamlara baxsalar da, əl uzadıb yeməzdilər. Əksər hallarda maliyyə haqq-hesabının düz gəlməsi, siyahıların qarışmaması üçün qız toyu, oğlan toyu ayrı olurdu, bir gündə iki dəfə pul xərc-

lənməsi camaatın cibi ilə düz gəlmirdi. Bir sözlə, incə xalq diplomatiyası pul dövriyyəsinin, qarşılıqlı vətəndaş borclarının qaytarılmasının bu mühüm sahəsini məharətlə nəzarətdə saxlayır, etibarlı şəkildə təmin edirdi. Bu gün qız evinin növbəsi idi. Artıq toy başlamışdı, bacardıqları qədər bəzənmiş xoşbəxt səbəbkarları başda oturtmuşdular. Bəyin yaxın qohumları onlara ayrılan stollarda qürurla yerlərini tutub sonradan gələnləri gözləmədən yeməyə uğurlu həmlələr edirdilər. Bir göz qırpımında saralmış dibləri görünən boşqabların sayı əşyayi-dəlil kimi artdıqca toy yiyələrinin, aşpazların qanı qaralırdı. Çıxışçılar ilhama gələrək ithaf şeirlərindən, qoşmadan, mədhiyyədən, ibrətli hekayələrdən guppuldadır, bəyin, gəlinin şərəfinə sağlıqlar deyir, spirtli içkilərdən içib məsti-xumar olurdular. Guya bütün dünyada bu bəydən mərd, ağıllı oğlan, bu gəлиндən gözəl, qabiliyyətli qız tapmazsan. Rəsul, Sənəm xəcalət təri töksələr də, qalan adamların kefi kökdür, yeyib-içib dəmlənir, şənlənir, birillik toğlular kimi dingildəyib

ortalıqdan çıxmırdılar. Dünyanın heç bir ölkəsində video-kameraya düşmək üçün belə əldəndildən düşənədək dingildəməzdilər. Hamı oğlan evinin gəlişini səbirsizliklə gözləyirdi, gör-sünlər hansı qabiliyyətlə ortaya çıxacaqlar.

Maşınlar yanaşı tikilmiş birmərtəbəli şadlıq saraylarının qarşısında dayandılar, bir bölük əli xonçalı qadın-uşaq "Vağzalı" sədaları altında mağara birinci daxil oldular. Xonçalara şirniyyat, ətriyyat, parça, pal-paltar, zinət əşyaları qoyulmuşdu. Kişilər şəstlə kənarında durub məclisi müşahidə edirdilər. Bunu görən çalğıcılar mahnını dəyişib "diringə" hava çaldılar. Fədakar Şəbnəm əlində güzgü, şam önə keçib oynaya-oynaya bəylə gəlinə tərəf süzməyə başladı. Əgər bu sürətlə bir-iki addım da irəli getsəydi, cavanları tapdalayıb, divarı yaracaq, maşın yoluna çıxacaqdı. Yaxşı ki həlledici anda bəlağətli nitqinin kəsilməsindən inciyən tamada ilə üzləşdi, sol çiyini üstə məharətlə yana fırlandı. Digər qadınlar da ardınca əllərindəki xonçaları başlarının üstünə qaldırıb "Şalaxo" vurmağa başladılar. Musiqi sədaları altında

xeqli şıdırğı oynadılar ki, hamı oğlan evinin cah-calalını doyunca görsün, nəhayət, yorulub əldən düşdülər. Şəbnəm güzgünü, şamı bəylə gəlinin masasına qoymaq istəyəndə gözü qohumlara deyil, yadlara sataşdı. Bayaقدan sındıra-sındıra oynayan qadınlar donub qalmışdılar. Ondan-bundan kimin toyuna gəldiklərini soruşub gülə-gülə geri döndülər, onları gözləyən iki növcavanın toyuna yola düşdülər.

NATAŞA

Nərminə Xarici Dillər Universitetinə sevinə-sevinə daxil olub, ilk dərs günündən evə qanıqara gəlmişdi. Tədris binası təsəvvür etdiyi təsiri bağışlamamışdı, təmirsiz və soyuqdu. Yayda isti, qışda soyuq olardı. Sonralar bina əsaslı təmir olunsa da, məhrəmlik hiss etmədi, həyatının dörd ili burada puç oldu. Ödənişli fakültəyə düşmüşdü, barmaqları qırılsa da, mühazirələri tez-tez yazmağa məcbur olurdular. Üç nəfər oğlanı çıxsaq, qrup qızlardan ibarət idi. Oğlanlardan biri Türkiyədən gəlmişdi, hündür boyu, uzunsov sifəti, miyanə gözləri ilə hərdəmxəyal təsiri bağışlayırdı.

Fonetika dərsi idi, cavan, məlahətli müəllimə sözlərdən, informasiyadan aramla danışmağa başladı. Tələbələr dərslə maraqla qulaq asırdılar, yalnız arxa partada oturan Əli məst olmuşdu, ağzını ayırıb zəndlə müəlliməyə baxırdı, gözlərini qırpmadan nəsə fikirləşirdi. Müəllimənin qəribə cazibəsi Əlini ovsunlamış-

dı. Müəllimə dərsə yekun vurdu, bir-iki sualla hamını yoxladı, qızlar bəzi məqamları dəqiqləşdirdilər. Bir nəfərsə sükuta qərq olmuşdu, sanki dili tutulmuşdu. Yalnız zəngin səsinə ayılan Əli ora-bura, qızlara baxıb gərnəşdi. Bir gün dərsin sonunda qızlardan müəllimənin boylu olub-olmadığını soruşdu, qızlar bu sualdan pərt olub cavab vermədilər. Əli otaqdan çıxandan sonra Xəyalə əsəbiləşib özündən çıxdı.

– Nə həddi var bizə belə sual verir? Utanmır verdiyi sualdan?

Nərminə belə məsələnin Türkiyədə adi qarşılandığını desə də, əsəbləri sakitləşməyən Xəyalə yenidən coşdu.

– Bura onun üçün Türkiyə deyil, getsin bu sualları evində versin.

Qeyrət mücəssəməsi Xəyalə elə bil qoçu idi, sinif nümayəndəsi Anarı çağırıb onun vasitəsilə Əliyə xəbərdarlıq etdi, o da öz növbəsində Əliyə məsələni anlatdı. Müəllimə artıq analıq məzuniyyətinə çıxmışdı, özünə ayrı məşğuliyyət tapmayan Əli bu dəfə rus qızlarına ilişirdi. Dəhlizlə hündürboylu, lakin sifətdən eybəcər

bir rus qızı gəlirdi. Əliyə fərqi yoxdu gözəl, çirkin, təki rus olsun, tanış olub rus dilini öyrənsin. Gödək yubkalı rus qızı Əliyə qətiyyənlə məhəl qoymadı, dördüncü mərtəbəyə qalxmağa başladı, bu etinasızlıqdan pərt olub qıpqırmızı pörtən Əli necə olursa-olsun, onunla tanış olmaq istəyirdi. Vaxt itirmədən qızın arxasınca cumdu.

– Ey, Nataşa, nəyəyə gediyorsun?

Adını bilmədiyi qızı Nataşa çağırmasına qrup qızları xeyli güldülər, Əlisə özünə müəlimə tutub rus dilini öyrənməyə, tənəffüslərdə rus bölməsinin qızları ilə oturub çay içməyə başladı. Qrupun qızları onu qətiyyənlə maraqlandırmırdı, dərslərə nadir hallarda gəlirdi, deyəsən, qiymət almağın dolayı yollarını öyrənmişdi. Türkiyədə universitetə daxil olmağın, oxumağın çətin olduğunu söyləmişdi, ona buradakı universitetin diplomu lazımdı.

Artıq dördüncü kursu bitirmək üzrəydilər. Anar Əlini toyda bir qızla tanış etmişdi, nəhayət, arzusu gerçəkləşən Əlinin sevincinin həddi-hüdudu yoxdu. Çox qızlarla fırlansa da,

arzusuna çatmamışdı. Tez-tez qrup tərəfindən tənqidlərə məruz qalan Əli heç kimə məhəl qoymadan qızla gizlicə görüşürdü. Ondan yaşıca kiçik olan qız aşağı kursda oxuyurdu. İki ildən sonra dədə-baba qaydası ilə toy eləyib qızı aldı. Heç kəs Əlinin bu addımı atacağına inanmırdı, görünür, böyüyüb qrupun tənqidindən nəticə çıxarmışdı.

Təsadüfən, evləndiyi qızın da adı Nataşa idi.

ÜÇ FATI

Gecə mətbəxdə görüşüb, məsləhətləşmək üçün bir araya gəldi üç fatı. Üçünün də güzəranı yaxşı idi; evin qadını pinti olduğundan yemək boldu, içmək bol, ruziləri başlarından tökülürdü. Yeganə kədərləndikləri hadisə keçən həftə iki qohumlarının izsiz-soraqsız yoxa çıxmaları olmuşdu. Belə bir aqibət onları da gözləyə bilərdi. Bunun qarşısını almaq üçün tədbir görülməsinin əhəmiyyətini anlamışdılar.

– Yox, belə olmaz. Kökümüz kəsilmək üzrədir. Dostlar, bir tədbir görək. Axı bizim də yaşamaq, bu evdə olanlardan bəhrələnmək, söz demək haqqımız var. Kimdir buranın daimi sakini?

– Əlbəttə bizik. Hamısı əvvəl-axır köçüb gedəcək, bizzə burada qalıb evə göz-qulaq olacağıq. Əmim oğlu ilə arvadını öldürənlərlə haqq-hesab çürütmək vaxtıdır, dünən cinayət axtarışı şöbəsinə baş vurmuşdum, olayların araşdırılmasına, təqsirkarın tapılıb cəzasını almasına söz verdilər. Əldə yalnız bir fakt var,

cinayətkar yuxu asayişini pozub səhər saat beş-altı radələrində mətbəxdə görünür, soyuducunu açır, nəsə götürüb yeyir, üstündən su içir, bir siqaret çəkib atmosferi zəhərləyir, sonra təzədən yatmağa gedir.

– Qisas əməliyyatını yerinə yetirmək üçün faktlar yetərlidir. Biz tələ qurub, onu aradan qaldırırıq.

– Ah, bircə əlimə keçəydi... Onu parça-parça edərdim.

– Ona həddini bildirəcəyəm. Bizimlə zarafat etməyin nə demək olduğunu göstərəcəyəm.

– Onu elə hala salacağam, mətbəxin yolunu belə tapmasın.

– Yeni ailə qurmuşdular. Necə qıydı onlara? Nə günahları vardı? İndi artıb-törəmişdilər, xoşbəxt ailə həyatının dadına baxırdılar. Əfsuslar! Qismət olmadı yazıqlara gözüdölusu yaşamaq.

Söhbətə aludə olmuşdu üç qara fatı, asıb-kəsirdilər səbəbkarı. Qəfildən mətbəxin işıqları yandı, ayaqlar qara mətbəx böcəklərinə sarı səmtlənədi. Taqqılıtdan qorxuya düşən üç qara mətbəx böcəyi üç müxtəlif istiqamətdə qaçıb gözdən itdi.

GÖYƏRÇİNLƏR

Qur-qur quruldayırdı göyərçinlər. Binanın üçüncü mərtəbəsinin alt hissəsindəki zirzəmidə yuva qurub fasiləsiz bala çıxarırdılar. Yorulmaqla araları yoxdu, gecə-gündüz dil-boğaza qoymurdular. Səsləri ailənin bəzi üzvlərini narahat edirdi. Ortada inciklik də vardı, bir dəfə ananın onları səhvən “toyuq” adlandırması çox xətirlərinə dəymişdi.

– Ana, onlar toyuq deyillər, cücədir. Necə dilin döndü, ana? Deməli, sən onları toyuq gözündə görüb yemək istədin?

– Yox, səhvən ağızımdan çıxdı. Yemək istəməydim, dən atmazdım, sapanda daş qoyub onlara tuşlayardım.

Qur-qur, qur-qur, səhər qur, gündüz qur, gecə qur. Aramsız qurultu Əminənin də əsəblərinə toxunurdu. O, döşəmədə atılıb-düşdü, göyərçinlərin susmasını əmr etdi. Göyərçinlər elə bildilər oxumaları alqışlanır, səs-səsə verib daha ucadan quruldamağa başladılar.

– Sizə deyirəm səsinizi kəsin! Cındırlar! Bəsdır beynimizi apardınız!

– Quşlarla belə kobud rəftar etmək fayda verməz. Onlarla xoş danışmalı, dilini şirin etməlisən.

– Hmm... Danış görüm, guya səni eşidəcəklər? Onsuz da başa düşməyəcəklər.

– Yaxşı, baxarıq.

– Nə olub, cücə? Nədən narahatsan? Bəlkə bir istəyin var? Ağrımırsan ki?

Qurultu kəsildi.

ŞİRİN GÜZƏŞT

Xalamgildə yeməyi az yeyib tez doyardılar. Evlərində artıq bir şey tapmazdın, bizim evdəsə məhdudiyət yoxdu. Ana həmişə boşqabı silə-bəsilə doldurar, bizi partlayanacan yedizdirərdi. Hələ bir boşqab borşu yeməkdən boyun qaçıran bacımın başına keçirtmişdi. Təpəsindən kələmlər sallanan inadkar, ərköyün bacım zarıldaırdı. Bəzən zor, qətiyyət, hökm də adamı sevdırir. O gündən borşu sevməsəm də, qorxumdan yeməyə başlamışdım, sonralar, hətta xoşum gəlirdi.

Süfrəmizdə daim müxtəlif mürəbbələr, şirniyyatlar olardı. Anam bəzilərinin adət etdikləri kimi ən yaxşı şirniyyatı qonağa saxlamazdı, dadlı, tapılmayan şirniləri ilk növbədə balaları yeməli idi, çünki onları hamıdan üstün tuturdu, əzizləyirdi. Səhərlər hamı kimi şirin çay, pendir, yağ yediyimiz də yadıma gəlmir, blinçik, blini, quymaq, halva bişirərdi bizim üçün. Elə bunun nəticəsi idi xalamgildə hər səhər ancaq şirin çay, pendir, yağ yeyilməsinə baxmayaraq,

məni şirin çaya öyrədə bilmədilər. İndiyədək salma çay içmirəm. Kənddəsə yuxa yeməkdən imtina etdim, “hökumət çörəyi” deyib dad edir, səbirsizliklə şəhərdən gələnləri gözləyirdim.

Çox sevdiyimiz badımcan dolmasının ətri bütün otaqları bürümüşdü, mədəmiz quruldayırdı. Süfrə açıldı, yeməklər çəkildi, hamı yedi, özü də nə az, nə çox, hərəyə iki balaca dolma qoyulmuşdu. Süfrə yığışdırılmaq üzrədir, iki nəfər mısmırığını sallayıb oturmuşdur. Bir soruşan olmadı ki, görəsən, bunların dərdi nədir?! Heyran fağır, sakit qızıdır, dərdini üzə vuran deyil. Ceyranınsa sifəti bozarıb, qaşqabağı yerlə gedir.

– Bəlkə lazım deyil?

– Yox, mən deyəcəyəm.

– Nə olub, Ceyran, niyə mısmırığını sallamısan?

– Bu, nədir, – deyə Ceyran boşqabı kənara itələdi. – Bununla bizim qarnımız doyar? Anamız evdə bizə yeməyi çox qoyur.

– Yaxşı, elə buna görə qanın qaralıb?

Əlavə pay kimi boşqabımıza çəkilən balaca badımcan hər bir güzəşt kimi daha təsirli oldu, gözümüzü qazandan çəkdi.

İCTİMAİ QINAQ

Kiminsə şahidliyi ilə görülən işlərin müəyyən əmmaları olur. Kiçik xalam təzəcə nişanlanmışdı. Nişanlısı ilə birinci dəfə idi ki, bizə qonaq gəlirdilər. Nişanlısı, yəni Akif dayı qohumumuzdu. Utancaq, abırlı adamdı. Amma bu abır-həya iştahasını, tamahını cilovlamırdı, bu da hər kəs tərəfindən rəğbət və anlamaqla qarşılanmır. Valideynlərimiz hələ işdə idilər, ikisi də səbirlə oturub gözləyirdi, xüsusilə, xalam nüfuzunu qaldırmaq fürsətini əldən qaçıрмаq istəmirdi. Stolun üstündə həmişəki kimi qoz, fındıq, kişmiş və sair məzələr vardı. Xalam boşqabları xüsusi nəzakətlə nişanlısına tərəf itələyirdi; sonralar da bu xasiyyətindən əl çəkmədi. Dayım guya sızıla-sızıla fındığa girişmişdi, əlini stoldan çəkmirdi, utanmaqdan keçmişdi, şaqqıltı gücləndikcə boşqab boşalırdı, deyəsən, fındıq çox dadlı idi. Mən və bacım oturub baxırıdq. Bacımın altı yaşı olsa da, sosial ədalət-

sizliyə və özəl həyata müdaxiləyə dözümsüzdü. Dayımın acgözlüyünə qəzəblənib dilləndi:

– Dayıma bax, gör necə eşşək kimi tıxır! Anam əzab-əziyyətlə alıb, bunun vecinə deyil. Qoy bir anam gəlsin də!

Hər ikisi duruxdu. Qıpqırmızı pörtmüşdülər, dayım daha əlini fındığa uzatmadı.

Amma bu ictimai qınaq ona gələcək üçün dərs olmadı.

TUMAN ƏHVALATI

Dayım oğlu ilə axşama kimi oynayırdıq, inəkləri örüşə ötürəndə Dəf yerindəki qoz ağac-
larını daşlayardıq, qoz yetişmədiyindən içi se-
likli olar, əllərimiz qaraldardı, ləpə əldə etmək
üçün nə qədər əziyyət çəkərdik. Ağaclara dır-
maşa bilmirdik, çox hündür, qalın gövdəli, qə-
dimdilər. Bağdasa tuta dırmaşar, hələ tam ye-
tişməyən tutları dərib yeyərdik. Mən ağacın hün-
dür budaqlarına çıxma bilmirdim, ortasında durub
“tut” deyər mələyirdim. Dayım oğlu tapdığından
özü yeyib, hərdən yazığı gəlib mənə bir-iki tut
uzadardı. Nənə bizim ağaca dırmaşdığımızdan
xəbər tutub gəlirdi, həmişəki kimi başlardı mə-
zəmmət etməyə, üz-gözünü cırmaqlamağa.

– Ay bala, axı anan səni bizə tapşırıb, ama-
natsan, yıxılırsan, sonra anana nə cavab verə-
rik? Qız uşağısan, düş aşağı!

– Yox, nənə, heç nə olmaz, yıxılmaram. Mən
də tut yemək istəyirəm. Niyə Mürşüd ağaca
çixsın, mən çıxmayım?

– Mürşüd oğlandır, öyrəncəlidir. Düş aşağı, nənəni incitmə. Ay gədə, sən də nümunə olmaqdan çıxıb tutun tərəsinə. Düş ağacdan, yoxsa atan gələndə deyəcəyəm.

Qulaqlara qurğuşun, hər kəs başına girdiyini edirdi. Belə gözəl günlərin birində nənə əlinə dəyənək alıb canımıza düşdü, Mürşüd əmrə tabe olmağa hazırlaşdı, amma nənə buna baxmayaraq, ona bir-ikisini ilişdirdi. Mürşüd torpağın üstündə oturub hönkürtü ilə ağlamağa başladı.

– Sənə səhərdən bəri deyirəm düş, niyə böyüyü eşitmirsən? Demirsən, qız kəllə-mayallaq olar, sonra nə deyərək valideynlərinə?

– Neynim eyy, çıxmazdı. Onun acığını mənədən niyə çıxdın? Atam gələndə deyəcəm qolumu şikəst etdin.

– Bəsdir, zarıma, demədim!

Bir bölük ətcəbala nəvələrin əlindən, Mürşüdün ah-zarından cana doyan nənə bilmədi onun səsinə necə kəssin, karıxıb tumanını başına keçirdi. Mürşüd bu dəfə daha çox zarımağa başladı, nənənin gözlənilməz hərəkəti onu bərk təsirləndirmişdi.

– Yekə arvaddır, utanmır, tumanını başıma keçirir.

– Ay bala, gör sən məni necə karıxdırdın. Məni hövsələdən çıxarırsınız.

Nənə gülməyə başladı, Mürşüdün boynunu qucaqlayıb alnından öpdü. Mürşüd elə buna bənddi, ağlamaq gülməklə əvəz olundu.

Mən də belə sonluğa sevindim, çünki arada ağaca dırmaşmağım unuduldu.

KƏND HƏYATI

I fəsil

Mehr və məhəbbət

Şəhər həyatından fərqli olaraq kənddə insanların paxırı tez üzə çıxır; şəhərdə insanlar tez maskalanırlar, kənddəsə buna imkan yoxdur, deməli, heç lüzum yoxdur. Hamı bir-birinin içini-çölünü daha yaxşı görür, cəkini-bikini bilir. İnsanlar daha müdrikdilər. Bir-birlərinin gözlərini deşsələr də, dözüb dururlar, çünki qaçası yerləri yoxdur. Bəlkə də ənənəvi məhəbbətin sehri elə bundadır.

Cəmi-cümlətanı yüz ailə yaşayan bu kəndin sakinləri, yaxın-uzaq, fərqi yoxdur, qohumdular. Hamı kasıbçılıqla birtəhər özünü dolandırır. Kənddə hörmət, etibar edilən, dara düşdükdə kara gələn bir ailə fərqlənirdi. Ailə yeddi uşaq, təbii ki, ana-atadan ibarətdi. Beş qız – Şahnaz, Mehparə, Mənzər, Gülər, Sədaqət və iki oğlan – Məlik, Ziyad. Hər iki valideyn təhsil almışdılar, orta məktəbdə müəllim işləyirdilər.

Sadələvh, hamıya can yandıran, kasıb-kusuba, yetimə, qohuma, qonum-qonşuya canlarını fəda edən, bir qəpiklərini belə əsirgəməyən insanlardılar. Boy-buxunlu, xoş görünüşlü Gəray müəllim son tikəsini ehtiyacı olanlarla bölərdi, Simuzərsə dava yatıran, hər şeyi malalayan qadıncı. Gəray müəllim onu yuxuda görmüşdü, tələbə yoldaşlarının oxumağa gələn gözəl-göyçək qızları göstərib evləndirmək təkliflərinə məhəl qoymamışdı. Sovet dövründə insanlar təhsil almaq üçün bir kənddən başqa kəndə, rayona getməyə məcbur olurdular, yaşadıkları bəzi kəndlərdə məktəb yoxdu, yeddiillik, ya da səkkizillikdi. Quru, soyuq təbiətli Simuzər müəllimə olmaq arzusu ilə yaşayırdı, təhsil almaq üçün başqa kəndə getmişdi. Həmin dövəmdə Gərayın gözü təhsil almağa gələn qızlardan birinə sataşmışdı, budur, yuxuda gördüyü qız, başqa gözəl ona lazım deyil. Simuzər özündən yaşca böyük Gəraya məhəl qoymurdu, onun evlənmək təklifini rədd etmişdi. Gəraya tutduğunu buraxmaq istəmirdi. Dostları tez-tez Gərayı sancardılar, gözəl-göyçək qızlar qaldı,

gör kimdən yapışdın. Gəray öz tale xəttini cızmışdı, Simuzərdən başqasını istəmirdi. Hər necədir, mənə qəbuldur, vəssalam! Bəy nəslindəndi, Sovet dövründə qardaşlarını sürgün etmişdilər, qundaqda olduğundan ona dəyməmişdilər, bibisinin himayəsi altında böyümüşdü. Simuzərsə kasıb ailədəndi, buraya oxumağa gəlmişdi.

Artıq Gəray Simuzərgilə ayaq açıb anasıyla tanış olmuşdu. Simuzərin atası erkən vəfat etmişdi. Simuzər Gəray onlara gələndə ayağını-ayağının üstünə aşırar, özünü “pis” qızlar kimi qələmə verməyə çalışırdı. Gəray düşünüb-daşınıb hiyləyə əl atmışdı, qızların da müharibəyə aparılacağını söyləmişdi. Müharibənin vahiməsi Simuzəri elə bürümüşdü ki, Gəraya ərə getməyə razılıq vermişdi.

II fəsil

Qana batmış kitablar

Şahnaz ağır təbiətli, evdar, qayğıkeş, valideynlərinin sözündən çıxmayan, evin, ata-ananın xanım-xatın böyük qızı idi. Ana daim xəstə olduğundan tez-tez xəstəxanada “yatardı”, kiçik oğlu Ziyada görə də xəstəxanaya tez-tez baş çəkərdi. Nədənsə oğlanlarına daha çox üstünlük verir, tapıntı kimi baxırdı. Canı-ciyəri iki oğlu idi. Simuzərin heç vaxt qardaşı olmamışdı, bacıdansa boldu, qızlarını da sevirdi, lakin onlara ciddi, soyuq münasibət bəsləyirdi. Bir dəfə yenə Ziyadla xəstəxanada lövbər salanda tibb bacısı anaya irad tutmuşdu:

– Ay bacı, sənin bundan başqa övladın yoxdur, evdəki yazıqlara kim baxır? Bir uşağın arxasına düşmüşsən, başqalarını buna qurban verirsən. Nə qəribə qadınsan!

Bu söz Simuzəri bərk tutmuşdu, saf dağ küləklərinin quru saxladığı enli alını xəcalət tərinə batmışdı, nə etsin, ahıl yaşında dünyaya gətirdiyi uşaq soyuq qəlbini isitmiş, yatmış analıq məhəbbətini oyatmışdı. Bu uşaq qarın sarıdan xarabdı, ondandı, nədəndi, hərərəti düşmürdü. Uşaqlar yenə də Şahnazın ümidinə qoyulmuşdu, on iki

yaşlı qızcığaz səhərdən axşamadək əlləşir, evləri qaydaya salır, “doydum” deməyən əla iştahlı bacı-qardaşlarının yeməyini-içməyini verirdi. Ata göstərdiyi canfəşanlığa görə tərifləmək əvəzinə masa müşəmbəsinin kənarına tökülən yeməyə, vaxt çatdırıb öhdəsindən gələ bilmədiyini tər-töküntülərə görə Şahnazı danlayırdı.

Mehparə Şahnazın tam əksi idi, işi-peşəsi mü-taliə olan bu qızı ev işləri, qətiyyətlə, maraqlandırmırdı, məcburən qoyun-quzunu ötürməyə gəndəndə belə kitab və jurnallarını özü ilə aparır, ağacın koğuşunda gizlədib növbəti dəfə oxuyurdu. Valideynləri Mehparənin çox oxuyub dəli olmasından qorxurdular. Evin birinci mərtəbəsində yerləşən kitabxanadakı kitabların çoxunu oxumuşdu, bu yaxınlarda bir kitaba gözü düşmüş, ayağının altına miz qoyub atasının ağacdan qayırdığı hündür rəfdəki kitabı götürmək istəyəndə yıxılmışdı. Ata-ana toydan gəlib uşağı evdə görməyəndə narahat olmuşdular, çağırırsalar da hay verən olmamışdı, bir-iki saatdan sonra kitabxanada aşmış rəfin altında huşsuz vəziyyətdə tapmışdılar. Rəfin divara bərkidilən ucu başını yarmış, fısqıran qan kitabları batırmışdı.

Kitab sevgisi Mehparəyə baha başa gəlmişdi.

III fəsil

Tarixi həcv

Mənzərlə Sədaqət itoynadandılar. Mənzər məzəli, şıltaq, tərsdi. Mehparə tənbəldi, tənbel deyəndə, qara-qura işləri şəxsiyyətinə sığışdırır, oturub kitab oxumağa üstünlük verirdi. Evi yığışdırmaq növbəsi çatmışdı. Mehparə əvvəl şirin dilnən, sonra da təhdidlə Mənzəri bu işə cəlb etməyə çalışdı, şirin dillərə uymaq istəməyən bacısının tərsliyi, inadkarlığı Mehparəni qəzəbləndirdi, Mənzərin ayağını kəndirlə stolun ayağına bağladı, məharətlə elə bir düyün vurdu, yalnız kəsib açmaq olardı. Bir təhər zirzibili süpürüb toz qaldırdı, ortalığı alabaşına-külbaşına yığışdırıb kitab oxumağa başladı. Bayaqdan hay-küy salan, gözləri ağlamaqdan şişən Mənzər yorulub mürgüləyirdi. Vəzifəsinin öhdəsindən tez gəldiyinə görə sevincindən yerə-göyə sığmayan, başı kitab oxumağa bərk qarışan Mehparə Mənzəri tamamilə unutmuşdu, ata-anasının ayaq səslərini də eşitmədi. Gördüklərindən dəhşətə gələn valideynlər tərif

gözləyən Mehparəni cəzalandırmağı qərara aldılar, kitabı Mehparənin əlindən alıb gizlətdilər, kitabxananın qapısından ağır bir qıfıl asıb, açarı gizlətdilər, sabahısı gün yenə ev işini ona tapşırdılar, bundan acığa düşən qız ailə üzvlərinə kəskin olduğu üçün qafiyəni vecinə almayan belə bir tarixi həcv yazdı:

*Olmuşam uşaq-muşağın əlində süpürgə
niyə aman vermirsiniz mən tək dahiyə
bəsirət gözünü açma dünyaya.
çırpdınız divara xəkəndaz kimi
gözümdə qoydunuz ümidlərimi.*

IV fəsil

Utananın payı

Gülər sakit, fağır, başıaşağı olmasına baxmayaraq, nəzərindən heç nə yayınmırdı. Bu gün Simuzər altı toyuqlu kənd aşını dəmə qoymuşdu. Aşın qoxusu kəndi bürümüşdü, yoldan keçəni bihuş edirdi. Simuzərin əli dadlı idi deyən, yeməklərinə söz olmazdı. Nehrə yağı, kənd toyuğu aş xüsusi tam verirdi. Təkcə düyünü, qəndi, unu dükandan alardılar, qalan ərzaqlar öz həyətlərindəndi. Gəray müəllim başda olmaqla uşaqlar da axşam yeməyini səbirsizliklə gözləyirdilər. Sədaqət umsunduğundan qaşığı ağzına aparıb çıxarırdı. Evin birinci mərtəbəsində yerləşən mətbəxin qapısı açıqdı, düz bağabostana baxırdı. Havalar artıq soyumuşdu, qış astananı kəsmişdi. Qışda qar aramsız, sakit yağardı, dizə qədər olardı, bulaqlar buz bağlayardı. Su məsələsində biz az çətinlik çəkərdilər, yayda da su azalardı.

Mədələrində təbil çalınan uşaqlar sobanın başına yığılıb səbirsizliklə gözləyirdilər. Mən-

zər vaxtı səmərəli keçirmək üçün dodağının altında “çıqqıdı” çalıb mahnı oxumağa başlamışdı. Sədaqətin, onsuz da, qırmızı yanaqları çuğundur kimi pörtmüşdü. Mehparənin fikrizikri yarımçıq qoyduğu kitabın yanında idi. Aş əvvəlcə Gəray müəllimə çəkildi, Simuzər həmişə ərinə üstünlük verər, yeməyi ona çox çəkərdi. Evin kişisidir, əziyyət çəkir, işləyir. Sonra növbə ilə uşaqlara da pay çəkilirdi. Aş yeyilib qurtarana yaxın birdən Gülərin yoxluğu duyuldu, itkini axtarmağa başladılar, nəhayət, masanın altından tapdılar, öz payını utandığından tələb etməyən qız ağına gətirməzdi onu unuda bilərlər, yanaqları acı yaşdan islanmışdı.

Külfətin boğazından qazanın dibində bir-iki düyü qırıntısı qalmışdı, yaxşı demişlər, gecikənin, küsənin payını yeyərlər.

V fəsil
Yanan yuxular

Gülərlə Sədaqət şad-xürrəm nobata gədirdilər, səhər anaları onları yaxşıca yedizdirmişdi, təzə don vəd etmişdi, ataları Sumqayıtdan təzə palto alıb gətirmişdi. Gəray müəllimin xasiyyəti idi, hara gədirdi hər övladına ayrıca boğça tuturdu, ger-geyimlə sevindirirdi. Bəzən həyküy salardı, çünki həyat yoldaşından, xüsusən, övladlarından xüsusi diqqət gözləyirdi. Kənddə yenilik, məişət tərəqqisi yönümündə hamıya örnək olmuşdu, iki mərtəbəli kürsülü ev tikmişdi, patefon, radio, televizor, servant almışdı. Bağda cürbəcür ağaclar əkmışdi, bağ deyildi, elə bil, “Gülüstani-İrəmdi”.

Qış gəlmişdi, qar dizdəndi, Gülərlə Sədaqət “Arzu qızım” mahnısını oxuya-oxuya, özlərindən razı halda qoyun-keçini haraylayırdılar. Palıd ağacının altında ocaq qaladılar. Qardan islanmış paltolarını çıxarıb qurusun deyə, ocağın üstündəki qalın budaqdan asmağı qərara aldılar. Özləri də dincəlməyə başladılar. Səssiz

yağan qar dinclik gətirdi, təbiət, elə bil, onlara lay-lay deyirdi, bu həzin sədalar altında yuxuya getdilər.

Qaş qaralırdı, artıq evə dönmək lazımdı, paltolarını geyib evə getmək istədilər, əfsuslar, paltolardan əsər-əlamət qalmamışdı, yanıb kül olmuşdular. Bacılar soyuqdan dona-dona, suyu süzülə-süzülə evə döndülər.

VI fəsil

Günahın bağışlanması

Gəray müəllim səhər-səhər işə gedirdi. Güləri çağırıb qoyun-quzunu tövləyə salmağı tapşırırdı.

– Qızım, gördün axşam düşür, həmişəki kimi qoyun-keçini ağıla sal, qapını da bağlamağı unutma. Axşamüstü gələcəyəm.

May ayı idi. Havalar bürkü keçirdi. Gəray müəllim öz tapşırığını verib arın-arxayın qapıdan çıxdı. Gülər məsuliyyətli, ciddi qızdı, heç vaxt danlanmazdı, fağır və çalışqandı, atasının sözündən çıxmazdı. Tez ev-eşiyi süpürüb yığışdırmağa başladı. Simuzər xanım qonşuya getmişdi. Sədaqət bağda özü-özü ilə beşdaş oynayırdı. Axşam düşürdü. Gülər işlərini tamamlamışdı, ancaq qoyun-quzunu, keçiləri tövləyə salmaq lazımdı. Bağa tərəf gedib qoyun-keçini haraylamağa başladı. Səhərdən başını gırləyən Sədaqətin guya bacısına canı yandı, o da bir işin qulpundan yapışmaq istədi:

– Gəl köməkləşək, bir yerdə salaq ağıla.

Ömründə birinci dəfə Gülər Sədaqətə arxayın oldu. Sədaqət heyvanları haylayıb tövləyə tərəf gətirirdi. Gülər qapını bağladı. Birdən çəpiş səsi eşitdilər, hasarın arxasına keçib mələyirdi. Gülərlə Sədaqət çəpişə tərəf yüyürdülər ki, qovub ağıla salsınlar. Çəpiş qorxusundan qaçmağa başladı və qapısı açıq tualetin deşiyinə düşdü. Tualetin dərinliyi üç-dörd metr olardı, yan-yörəsi, üstü taxta ilə bağlanmışdı, içəridəkiləri görənlər görməyə. Bununla belə, səliqəsiz vurulmuş taxtaların arasından yoldan ötüb-keçənləri yaxşıca seyr etmək olurdu. Bir də maraqlı idi, görəsən, müşahidə olunanlar da içəridəkilərin harasına görürdülərmi?! Hər halda, bu məsələ qaranlıqdı, hər kəs bu işin içində olduğu üçün marağını açıb-ağartmırdı.

Kənddə hamının tualeti evdən kənardadır. Tualetin deşiyi də tərslikdən yekə idi. Çəpiş nə batan kimi batır, nə də səsinə kəsirdi, dayanmadan mələyib imdad diləyirdi. Elə bil, körpə uşaq anasını çağırırdı. Gülər karıxmışdı, nə edəcəyini bilmirdi, ağlamağa başladı. Sədaqət qorxusundan qaçıb gizləndi, bilirdi atası

onları əzişdirəcək, çünki gedəndə dəfə-dəfə qoyun-keçini onlara tapşırırmışdı. Gülərdən fərqli Sədaqət dəcəl, dikbaş və şiltaqdır. Ata həyətə girdi, yorğundu. Çəpişin tükürpərdici səsinə eşidəndə qulaqlarına inanmadı. Gülərdən vəziyyəti soruşdu. Fağır qız əsim-əsim əsirdi, hıçqırıq onu boğurdu. Qəzəbdən Gəray müəllimin gözləri qan çanağına dönmüşdü.

– Səni vedrənin içinə qoyub kəndirlə tualetin içinə sallayacam, yalnız çəpişi çıxarılandıqdan sonra səni yuxarı çəkəcəyəm.

Gəray müəllim zarafat etmədi, Güləri ölümə məhkum etmişdi, Allahdan yerin yarılıb içinə girməsini arzulayırdı. Həm də vasvası idi, hər şeydən iyirənəndi. Gəray müəllim göz yaşına, yalvarışa baxan deyildi, ürəksizlərdən mələrti onu tutmuşdu, yalnız çəpişi xilas etmək istəyirdi. Güləri dəmir vedrəyə qoyub tualetin deşiyindən aşağı sallamağa başladı. At boyda milçəklər, nəcisin iyi Güləri dəhşətə saldı. Üfunət iyindən başı ağrımağa, gözləri acışmağa başladı. Az qaldı öyüsün, huşunu itirsin. Heç vaxt səsi çıxmayan Gülər yarı yolda qiyyə çəkdi:

– Kömək eləyin, boğuluram! Ata, məni çıxar, boğuluram! Qusmağım gəlir!

Gəray müəllim çarəsiz halda hönkürtü ilə ağlayan Güləri yuxarı çəkdi, amma acı göz yaşları ürəyini soyutmadı, şalvarının belindəki qayıışı çıxarıb Gülərin əllərinə vurmağa başladı. Qızın əllərinin dərisi soyuldu. Bunu görən qonşu Daşdəmir dözməyib hasarı adladı.

– Niyə döyürsən bu fağırı? Neyləyib sənə?

– Görmürsən guya qoyunu-keçini tapşırıb getmişəm, çəpişi tualetə salıblar.

– Ay Gəray, qızın nə günahı var? Çəpişi qəsdən tualetə salmayıb ki! Özü qaçıb, düşüb ora.

Bu sözlərdən bir az yumşalıb utanan, bəlkə də el qınağından qorxan Gəray müəllim Gülərdən əl çəkdi. Hava ala-torandı. Artıq bütün ailə üzvləri evə yığışmışdı, Sədaqətsə görünmürdü. Atası uşağın harada olduğunu soruşdu. Gülər hadisəni anlatdı. İndi hamı qızı axtarmağa başladı. Bütün qonşulara hay saldılar, soruşdular, gördüm deyən olmadı. Birdən Gülərin ağına gəldi, bəlkə çavıstana çıxıb?! Bacısının bir-iki

dəfə iş-gücdən, cəzadan-danlaqdan qaçıb ara sakitləşənədək orada daldalandığını görmüşdü.

Çavıstan evin üçüncü mərtəbəsi idi. Dəmir təbəqələrlə örtülmüşdü, bura ancaq quru ot yığılardı. Ot heyvanların qış azuqəsi idi. Çavıstanda ilan da ola bilərdi. İlanlar xüsusən ot tayalarının altına, otun arasına girib gizlənməyi sevirdilər. Gəray müəllim, ailə üzvləri böyük həyəcanla çavıstanı ələk-vələk etməyə başladılar. Balaca Sədaqəti yumurlanıb otun içində yatan tapdılar. Atası Sədaqəti qucağına alıb aşağı düşürdü, amma nəsə deməyə nə heyi qalmışdı, nə həvəsi, qızının sağ-salamat tapılmasına, ilan vurmadiğına görə sevinirdi. Kəndin yorğun gecədən sonra gələn bitib-tükənməz qayğıları səhər hamıya acı hadisəni unutturacaqdı.

VƏTƏN SƏRHƏDİ – GÖZÜMÜZÜN KİRPİKLƏRİ

Esse

Yay ayları anamın dədə-baba yurduna gedəndə balaca idim, lakin beynimə həkk olunan təsirli, unudulmaz məqamlar, hadisələr çoxdur. Başarat kəndi Bakıdakı darısqal evimizə bənzəmirdi, qırmızı təpələrlə, yaşıl yamaqlarla, gömgöy ardıqlarla, düymə-düymə giləmeyvələrlə naxışlanan həmərsinlərlə, komalaşan palıd pöhrələri ilə süslənirdi. Dikdirə çıxanda uzaqdan nəhəng, qorxunc qayalarını gürz kimi tutan “Pirin daşı” üfütü tamamilə tuturdu. Zirvədəki orta əsrlərdən qalma alban məbədinə kəndi qoruyan keşikçi qülləsi zənn edib qürrələnirdim, amma orada keşikçilər görünmürdü, “Pirə” maşın getmirdi, yalnız arxadan Amuduğ kəndi tərəfdən cığırla qalxmaq mümkündür.

İnsanlar o qədər mehriban və təmizdilər, döş-döşə vermiş qayaların əhatəsində qərarlaşan balaca kənd qalaya bənzəmirdi. Alçaq

qaratikan çəpərlərindən, ardıc payalarından kəsilib düzəldilmiş çağlardan qonşular hal-əhval tutur, pay verib pay alırdılar.

Hasarlar sərhəd deyilmiş.

Yolağalarda kilid görməzdin, evlərin qapıları qıfıllanmazdı. Axşamlar rəzəni salardılar, vəssalam. Söykənsən, qapılar açılırdı.

Sərhəddə keçid məntəqələri olur, bunu sonralar bildim, amma oradan hər adam buraxılmaz.

Bağlı qapılar da sərhəd deyildi.

Bakı-Naxçıvan dəmir yolu boyunca qara pişiklər kimi tüklərini qabartmış sərhəd çəpərləri, avtomatlı əsgərlər də uşaq xəyalımdadır. Onların arasında bizimkilər görünmürdü. Qatarda yoxlama başlamışdı, qorxudan anama sığınmışdım, kimisə sorğu-suala tutmuşdular, kimisə qatardan düşürürdülər. Darıxıb, kupenin pəncərəsinin pərdəsini çəkəndə anam mənə təpindi: "Kənara çəkil!"

Ara sakitləşən kimi sərhədin o biri tərəfini göstərib soruşdum: "Ora haradır?" Anamın təmiz alnı qırışdı: "Azərbaycandır".

Azərbaycanda yaşadığımı bilirdim, ortadakı sərhəd nə idi?

Vətənin Vətənlə sərhədi olmaz!

Atam-anam dünya ilə qayğısız uşaqlığım arasında dayanmışdılar. Hələ müharibə olmamışdı, körpələr yetim qalmamışdı. Tanıdığım bütün uşaqların da ata-anaları vardı. Onlar valideynlərinə arxalanırdılar.

Ata-ana da sərhəd deyildilər.

Məktəbdə bizə deyirdilər: “vətənimiz şanlı SSRİ-dir”. Vətəni mən “böyük ev” kimi başa düşürdüm. Coğrafiyadan bilirdim dünyada çoxlu dövlətlər var, müəllim çubuqla SSRİ-nin başqa dövlətlərlə sərhədini göstərirdi.

İndi də o çubuqları xatırlayıram. Millətlər çubuqla qovulub “SSRİ” deyilən əraziyə sıxışdırılmışdı.

SSRİ dünyanın ən böyük sərhədi idi. Sərhədləri keçilməz, aşılmaz türmə divarları idi ki, çıxıb qaçmayaq.

1990-cı il yanvarın 20-də başa düşmürdüm ki, “qardaş” ruslar nə üçün Bakıda bizi qırdılar?! Axı Rusiyayla aramızda sərhəd yoxdu,

hamımız baş-başa verib doğma bir evdə yaşayırdıq. Mən 20 yanvarda qəti anladım ruslardan ayrılmalıyıq, onların sakitcə gəlib Bakıda bizə ağalıq etmələrinə, bizi öldürmələrinə yol vermək olmaz. Bunun üçün güclü dövlətimiz, dövlət olmaq üçün sərhədlərimiz, sərhədlərimizi qoruyan əsgərlərimiz, topumuz, tufəngimiz, gəmimiz, təyyarəmiz olmalıdır.

1990-cı il “Azadlıq” meydanında müstəqillik istəyən milləti dəmir tanklarla hasara alan boz üzlü rus əsgərləri xəyalımdan silinmir. Uşaqlıqla bilirdim, bir hərəkətimiz, sözüümüz xoşlarına gəlməsə, “uf” belə demədən avtomatı sinəmizə boşaldacaqlar, tankın altına salıb xışlayacaqlar.

Cəzasız qalacaqlarını, nənəm Səkinə demişkən, yiyəsiz olduğumuzu bilirdilər.

Müəllimlərimiz düz deməmişdi, ata-analarımız başa salmamışdı ki, bizi öz mili ordumuz, öz oğullarımız qorumalıdır.

Müstəqillik, azadlıq pay verilmir, alınır.

İlk dəfə Müstəqil Azərbaycan dövlətinin əsgərləri küçəmizdən keçəndə anam eyvandakı

çiçəkləri yolub ləçəklərini üçüncü mərtəbədən onların başlarına səpələdi.

Torpaq sərhəddir. Açıq səma sərhədi. Mavi suların sərhədi. Keçmişimizin, indimizin, gələcəyimizin keşiyi. Qeyrətin, namusun, əmin-amanlığın zəmanəti.

Vətən sərhədi – gözümüzün kirpikləri. Bu gün Odlar yurdunun sərhədlərini qəhrəman Azərbaycan oğulları qoruyurlar.

Mənfur ermənilərin tapdağı altında cənnət Qarabağla, anamın dədə yurdu, qalalar qalası Zəngəzurla aramızda səngərlər var.

Səngər – sərhəd deyil.

***“QARABAĞ – SƏBRİMİZİN
SƏRHƏDİDİR”.***

İgid Əliyar, Aslan, Məzahir, Mübariz kimi səngərlərdən qalxan əsgərlərimiz sərhədsiz sevgiləri ilə, əzmləri ilə düşməni qədim yurdlarımızdan qovub əzəli sərhədlərimizin canlı dirəkləri olacaqlar.

O gün də gələcək!

Bütün qəlbimlə, ruhumla inanıram!

MÜNDƏRİCAT

Qara torağay.....	5
Bir ayaq iki başmaqda	9
Xaltasız	19
Bankomat	25
Klassik şantaj.....	31
Pişik diplomatiyası	33
Təzə gəlin	39
Şananın sərgüzəştləri	44
Yalanın təzahürü	48
Heyratı beçə	54
Fürsət	56
Şəhərin fəsadları	58
Yuxu	61
Yasda	65
Polya xala	69
İşdə meditasiya	74
Xonça	79
Nataşa	84
Üç fatı	88
Göyərçinlər	90
Şirin güzəşt	92
İctimai qınaq	94
Tuman əhvalatı	96
Kənd həyatı	99
Vətən sərhədi – gözümüzün kirpikləri (<i>esse</i>)	115